

ניבים, פתגמים ומטבעות לשון

ערכה: ד"ר אורלי קיים

1. **אבד עליו כלח**
אבד עליו כלח = התישן מאוד. כלח = דעות שונות: כל לח או רעננות או קציר או זקנה.
דוגמה: השירון שיצא לאור בשנת העשור [תשי"ח-1958], אבד עליו כלח.
מקור: גם-כח ודיהם למה לי, עלימו אבד כלח [איוב ל, ב].
2. **אבדו עשתונותיו**
אבדו עשתונותיו = התבלבל והיה נבדל. עשתונותיו = מחשבותיו.
דוגמה: כאשר החליקה המכוננית על-פני הכביש הרטוב, אבדו עשתונותיו של הנהג הצעיר, והוא לא הצליח להחליץ מן הצרה.
מקור: אל-תבטחו בנדיבים, בן-אדם שאין לו תשועה. תצא רוחו, ושב לאדמתו, ביום ההוא אבדו עשתונותיו [תהלים קמו ג - ד].
3. **אבות אכלו בוטר, ושיני בנים תקהינה**
אבות אכלו בוטר, ושיני בנים תקהינה = דור הבנים נענש על חטאי ההורים.
דוגמה: לאחר שהרשע האב גבית המשפט בגין מעילה בכספים, הדחה הבת מתפקידה בחברת התלמידים.
מקור: בלמים ההם לא יאמרו עוד: אבות אכלו בוטר ושיני בנים תקהינה, כי אם איש בעונו מות, כל האדם האוכל הבטר תקהינה שינוי" [ירמיהו לא כח-כט].
4. **אבל וחפוי ראש**
אבל וחפוי ראש = בש ונכלם.
דוגמה: לאחר כל משחק "דרבי" יורדים שחקני הקבוצה שהפסידה אבלים וחפויי ראש.
מקור: וישב מרדכי אל-שער המלך, והמן נדחף אל-ביתו אבל וחפוי ראש [אסתר ו יב].
5. **אבן נגף**
אבן נגף = תקלה, מכשול. נגף = מפלה, מגפה.
דוגמה: פנוי מגרש הגרוטאות מהנה אבן נגף בהרחבת הגנה העירונית.
מקור: והיה למקדש ולאבן נגף [ישעיהו ח יד].
6. **אבן שאין לה הופכין**
אבן שאין לה הופכין = חפץ שאין לו דורש, אין בו שמוש.
דוגמה: החליפה שלבשתי ביום חתונתי מונחת בארון כאבן שאין לה הופכין.
מקור: פעם אחת גזרה מלכות גזרה על ישראל, שכל הסומך יחרג, וכל הנסמך יחרג...מה עשה ר' יהודה בן בבאי? הלך וישב לו...בין אושא לשפרעם וסמך שם חמשה זקנים...בין שהכירו בו אויבים, אמר להם: בני, רוצו! אמרו לו: רבי, ואתה מה תהא עליך? אמר להם: הריני מוטל לפניהם כאבן שאין לה הופכין [סנהדרין, יד].
7. **אדם קרוב אצל עצמו = אדם קרוב לעצמו**
אדם קרוב אצל עצמו = כל אחד דואג בראש ובראשונה לטובתו ולרווחתו שלו.
דוגמה: לצערי, רבים מנבחרי הצבור ברשויות המקומיות ובמשרדי הממשלה השונים מחפשים בראש ובראשונה כיצד לעזר לעצמם, ובכך מתקיים הכתוב "אדם קרוב אצל עצמו".
מקור: אדם קרוב אצל עצמו [סנהדרין ט]. הכוונה כאן - אדם נחשב כקרוב לגבי עצמו, ולכן הוא פסול להעיד על עצמו, שהרי קרוב פסול לעדות.
8. **אהבה אפלטונית**
אהבה אפלטונית = אהבה רוחנית, אהבה שאין בה משיכה מינית.
דוגמה: בין התלמידה לבין המורה הצעיר שזרחה אהבה אפלטונית, אין היא נמשכת אליו גופנית, אלא רואה בו מעין אח או אב שאילו אפשר לפנות בכל שאלה.
מקור: מהספרות החדשה [ספרות ההשכלה ועד זמננו]. על שם אפלטון, הפילוסוף היווני שחי במאה הרביעית.

9. **אוי לי מיוצרי, ואוי לי מיצרי**
 אוי לי מיוצרי, ואוי לי מיצרי = אוי לי מהיוצר מאלהים, אם אהטא-הוא יענישני, ואם לא אהטא, אוי לי מיצרי הרע שיעזיק לי. אדם מתלבט בין הרחוקי הלב לבין עצת השכל וההגיון: בין שאעשה כד, בין שאעשה כד-רע לי.
דוגמה: הצע לבני מקום עבודה חדש שבו יקבל העלאת שכר ורכב צמוד, אך אליה וקוץ בה - המקום החדש מרחק מבתו. אין הוא יודע מה להחליט בבחינת "אוי לי מיוצרי ואוי לי מיצרי".
מקור: וייצר ה' אלהים את האדם [בראשית ב ז] - בשני יו"דין... אמר רבי...: אוי לי מיוצרי, ואוי לי מיצרי [ברכות, דף סא, עמוד א'].
10. **אוצר בלום**
 אוצר בלום = פנוי לאדם בעל ידיעות רבות ונרחבות.
דוגמה: ידידי מתמצא במדעי-הרוח, במדעי-הטבע ואף בפוליטיקה, הוא ממש אוצר בלום.
מקור: איסי בן יהודה היה מונה שבחן של חכמים: ... ר' עקיבא - אוצר בלום, ... משנת ר' אליעזר בן יעקב - קב ונקי [גטין, סז]
11. **אותיות פורחות באוויר**
 אותיות פורחות באוויר = מלים ערטילאיות, מלים ריקות וחסרות כל.
דוגמה: לאחר קריאה מעמיקה של הכתבה הגעתי למסקנה שכל מה שנכתב אינו אלא אותיות פורחות
12. **אותיות של טל ומטר**
 אותיות של טל ומטר = אותיות זעירות.
דוגמה: הידיעה על הרשעתו של עורך העתון נדפסה בעתונו באותיות של טל ומטר.
מקור: מחדש מרחשון עד פסח מוסיפים בתפלת "שמונה-עשרה" את התוספת "ותן טל ומטר". תוספת זו נמצאת בכל "סידור" [ספר התפלות] באותיות קטנות. כדי לתאר אותיות גדולות משתמשים בניב "אותיות של קדוש לבנה".
13. **אותיות של קדוש לבנה**
 אותיות של קדוש לבנה = אותיות גדולות ומאירות עינים. תפלת "קדוש לבנה" נאמרת מחוץ לבית-הכנסת לאור הירח בתחלת החודש, ולכן היא נמצאת ב"סידור" [ספר התפלות] באותיות גדולות ומאירות עינים. כדי לתאר אותיות קטנות משתמשים בניב "אותיות של טל ומטר". לבנה = ירח.
דוגמה: הידיעה על הרשעת הידוען [סלברטאי] נדפסה באותיות של קדוש לבנה.
מקור: תפלת "קדוש לבנה".
14. **אזלת-יד [ארמית]**
 אזלת (יש לקרוא אזלת) - יד = רפיון, חוסר כוח לבצע דבר-מה. אזלה = הלכה, רפתה היד.
דוגמה: בגלל אזלת ידן של הרשיות השונות בעת מלחמת לבנון [2006] סבלו הקשישים סבל מיתר.
מקור: כי יראה פי אזלת - יד [דברים לב לו].
15. **אחד בפה ואחד בלב = אין תוכו כבדו = מן השפה ולחוץ**
 אחד בפה ואחד בלב = אין תוכו כבדו = מן השפה ולחוץ = אדם שמצטין בחסר כנות [אינו כן, אינה כנה]. אין פה מביע את אשר נמצא בלב.
דוגמה: רבים מעובדי-ההוראה במשך כל שנות קיומה של המדינה לא האמינו לשרי האוצר, כיון שבכל משא ומתן עם ארגוני המורים נתגלה כמעט כל אחד מהם כאחד בפה ואחד בלב.
מקור: שלושה הקדוש ברוך-הוא שונאן: המדבר אחד בפה ואחד בלב, והיודע עדות בחברו, ואינו מעיד לו, והרואה דבר ערנה בחברו, ומעיד בו יחידי [פסחים, קיג].
16. **אחז / תפס את החבל בשני ראשיו**
 אחז / תפס את החבל בשני ראשיו = עשה בו-זמנית שני דברים מנגדים.
דוגמה: רבים נוהגים לשתות משקאות נטולי סוכר, אך יחד עם זאת הם מוסיפים לזלול, וכך הם רוצים לאחוז את החבל בשני ראשיו.
מקור: אתה רוצה לאחוז את החבל בשני ראשיו [דברים רבה ז, יא].
17. **אחזו בלמוס**
 אחזו בלמוס = נפל למשכב מרב רעב. ביונית בלמוס = רעב חזק, ובהשאלה: תאוה, חשק עז.
דוגמה: המטילים בטבריה בקשו לטבל במי הכנרת כמי שאחזו אותם בלמוס של רחצה.
מקור: מי שאחזו [ביום הכפורים] בלמוס מאכילין אותו אפלו דברים טמאים [יומא ח ו].
18. **אחר כבוד**
 אחר כבוד = בכל הכבוד הראוי. אנו נוהגים להשתמש בו אך ורק באירונגה, בלעג קל, לציון יחסנו כלפי האדם שאלינו מתיחס המשפט.

דוגמה: הודות לערנות האזרחים נעצר בליל שבת האסיר הנמלט על-ידי המשטרה והובל אחר כבוד לפלא.
מקור: בעצתך תנחני, ואחר כבוד תקחני [תהלים עג כד]

19. אחרי בלתי הייתה לי עדנה?

אחרי בלתי הייתה-לי עדנה? = האם לאחר שזקנתי אשוב לימי נעורי? בלתי = בלה בשרי ועורי. עדנה = מחזור חדשי אצל נשים.

דוגמה: הזקנה שללה את האפשרות שהיא בהריון ושאלה: "אחרי בלתי הייתה-לי עדנה?"
מקור: ותצחק שרה בקרבה לאמר: אחרי בלתי הייתה-לי עדנה? [בראשית יח, יב].

20. איטר יד-ימינו

אטר יד-ימינו = מי ששולט ביד שמאל יותר מאשר ביד ימין, ולכן משתמש בה יותר מאשר ביד ימין לבצוע פעולות שונות.

דוגמה: אטר יד-ימינו מניח תפלין ביד ימינו שהיא, למעשה, שמאלו.
מקור: ויקם ה' להם מושיע את-אהוד בן-גרא בן-הימיני, איש אטר יד-ימינו [שופטים ג טו].

21. אין הנחתום מעיד על עיסתו

אין הנחתום מעיד על עסתו = אין היוצר יכול להעיד או לחוות דעה על טיב סחורתו או מעשה שהוא עצמו עשה. נחתום = אופה. עסה = קמח שלשו אותו במים כדי לאפות ממנו.

דוגמה: איני מרבה לשבח ולהלל את אתר הניבים, כיון שאין הנחתום מעיד על עסתו.
מקור: עלובה היא העסה, שנחתומה מעיד עליה שהיא רעה [בראשית רבה, לד].

22. אין יוצא ואין בא

אין יוצא ואין בא = ריחו הנצורה מבצרת היטב.

דוגמה: ריחו הנצורה והמבצרת היטב סגרה את שעריה מפני בני ישראל.
מקור: ויריחו סגרת ומסגרת מפני בני ישראל אין יוצא ואין בא [יהושע ו א].

23. אין לאל ידו

אין-לא לאל ידו = אין באפשרותו, אין בכוחו או ביכולתו לעשות דבר מה. הפוכו של הניב "יש לאל ידו".
דוגמה: לצערי, אין-לא לאל ידו לעזור לתלמידים שמתקשים בלמודי המחשב.

מקור: יש-לא לאל ידי לעשות עמכם רע [בראשית לא, כח].

24. אין לו אח ורע

אין לו אח ורע = אין דומה לו, הוא יחיד במינו.

דוגמה: החזיון אשר בו חילי מג' ב [משמר הגבול] הושיטו סיוע לאשה הערביה שפרעה ללדת [ראה ערך "פרעה ללדת"] - אין לו אח ורע בצבאות העולם.

מקור: העצה [החלה התחתונה בעמוד השדרה] - דוע ממקומו, אין לו אח [אברהם אבן עזרא בפרושו לויקרא ג ט].

25. אין עשן בלא אש

אין עשן בלא אש = לכל דבר יש סבה וגורם.

דוגמה: כאשר השר נחקר במשטרה, מהרו יריבו להצהיר: "נראה, שהשר חטא, שהרי אין עשן בלא אש".
מקור: ספרותי זמי הבינים על פי הארמית ב"ספר הז'הר" - אין עשן בלא אש, ולא אש בלא עשן.

26. אין פוצה פה ומצפצף

אין פוצה פה ומצפצף = אין מי שיעז להביע התנגדות.

דוגמה: כאשר סימה המנהלת את דבריה נשתררה דממה בחדר, צות המורים החריש - לא היה פוצה פה ומצפצף.

מקור: ולא היה נדד כנף ופצה פה ומצפצף [ישעיהו י יד].

27. אין תוכו כבדו [ארמית] = אחד בפה ואחד בלב = מן השפה ולחוץ

אין תוכו כבדו = אחד בפה ואחד בלב = מן השפה ולחוץ = אדם שמצטין בחוסר כנות [אינו כן, אינה כנה]. אין הפה מביע את אשר נמצא בלב. בארמית: בר = חוץ.

דוגמה: אדם זה, אין תוכו כבדו, אומר את ההפך ממה שהוא חושב באמת.

מקור: אותו יום סלקוהו לשומר הפתח ונתנה להם רשות לתלמידים ליכנס, שהיה רבן גמליאל מכריז ואומר: כל תלמיד שאין תוכו כבדו לא יכנס לבית המדרש [ברכות דף כח, עמוד א].

28. איפכא מסתברא [ארמית]

איפכא מסתברא = ההפך מסתבר, ההפך הוא הנכון. בטוי מקביל מאוד להבעת תמיהה במהלך משא ומתן תלמודי.

דוגמה: הטוענים כי ראש העיריה אינו רגיש לתביעותינו הוכיחו בדגמות שהציגו כי איפכא מסתברא.

מקור: דגמה אחת מני רבות: רבה אמר: שכיב-מרע [חולה אנוש הנוטה למוות] שאמר, שהוא חיב מנה לפלוני, ואמרו היתומים שפרעו חוב זה - היתומים נאמנים. ואם אמר השכיב מרע שיתנו מנה לפלוני, ואמרו היתומים שפרעו - אינם נאמנים. הקשו על דברים אלה: איפכא מסתברא! כלומר, מסתבר להפך:

כְּשֶׁאָמַר הַשְּׂכִיב מֵרַע: "תִּנּוּ מְנָה" - שְׁגִמַר דְּבָרָיו, וְצָנָה עֲלֵיהֶם לְתֵת - יוֹתֵר מִסְתַּבֵּר לומר שְׁאֵכֶן נִתְּנוּ, מֵאֲשֶׁר כְּשֶׁאָמַר "מְנָה לְפָלוּנִי בְּיָדֶי" וְלֹא צָנָה אוֹתָם לְתֵת מְנָה לְאוֹתוֹ אֲדָם.

29. איש אשכולות

אִישׁ אֲשֶׁכּוֹלוֹת = אֲדָם רַב-כֶּשֶׁרוֹנוֹת, רַחֲב-אֶפְקִים וּבָקִי בְּעִנְפֵי מַדְע רַבִּים. יֵשׁ אוֹמְרִים: אֲשֶׁכּוֹל = אִישׁ כָּל, אִישׁ -שֶׁהִכַּל-בוֹ.

דוגמה: יְדִידֵי הוּא חָכֵם, מְשִׁכִּיל וְרַחֲב-אֶפְקִים, בְּקִצּוֹר, הוּא אִישׁ אֲשֶׁכּוֹלוֹת.

מקור: מִשְׁמַת יוֹסִי בֶן יוֹעָזָר אִישׁ צְרִידָה - בְּטָלוּ הָאֲשֶׁכּוֹלוֹת. שְׁנֵאמַר [מִיכָה ז א] "אִין אֲשֶׁכּוֹל לְאָכּוֹל בְּכוֹרָה אֹתָהּ נְפִשִׁי" [מִסְכַּת סוֹטָה], מֵאִי אֲשֶׁכּוֹלוֹת? אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: אִישׁ שֶׁהִכַּל בּוֹ [סוֹטָה דף מו, עמוד ב].

30. איש הישר בעיניו יעשה

בְּיָמִים הָהֵם אֵין מֶלֶךְ בְּיִשְׂרָאֵל, אִישׁ הַיֵּשֶׁר בְּעֵינָיו יַעֲשֶׂה = אֵין סְמִכוֹת וְאֵין מְרוֹת, אֵין סְדָרִים קְבוּעִים וּמִתְקַנִּים, וְלָכֵן יָכְלוּ לְהַעֲשׂוֹת כָּל הַחֻטָּאִים.

דוגמה: כַּאֲשֶׁר אֵין סְדָר קְבוּעַ וּמִתְקַן רַמַּת הַפְּשִׁיעָה עוֹלָה בְּקִצָּב מִסְחָרָה.

מקור: בְּיָמִים הָהֵם אֵין מֶלֶךְ בְּיִשְׂרָאֵל, אִישׁ הַיֵּשֶׁר בְּעֵינָיו יַעֲשֶׂה [שׁוֹפְטִים יז ו].

31. אל הנער הזה התפללתי

אֵל הַנַּעַר הַזֶּה הִתְפַּלַּלְתִּי = זֶה הַיֶּלֶד שְׁאוֹתוֹ בְּקִשְׁתִּי.

דוגמה: בְּרָאוֹת רַבִּים מֵאֲתָנוּ אֶת הַשְּׁחִיתוֹת בְּצַמְרַת אָנוּ מְצִינִים בְּצַעַר עַל מַצָּבָה שֶׁל הַמְּדִינָה וּמוֹסָפִים: לֹא אֵל הַנַּעַר הַזֶּה הִתְפַּלַּלְתִּי.

מקור: אֵל הַנַּעַר הַזֶּה הִתְפַּלַּלְתִּי וַיִּתֵּן ה' לִי אֶת-שְׂאֵלְתִי אֲשֶׁר שְׂאֵלְתִי מֵעַמוּ [שְׁמוּאֵל א א כז].

32. אל יתהלל חוגר כמפתח

אֵל יִתְהַלַּל חוֹגֵר כְּמִפְתַּח = מִי שְׁחוּגֵר אֶת חֲגוֹר הַמִּלְחָמָה בְּצֵאתוֹ לְמִלְחָמָה, אֵל יִתְהַלַּל מְרֹאֵשׁ בְּנִצְחוֹנוֹ כְּאֵלוֹ כְּבָר חֲזָר מְנַצֵּחַ, וְהוּא מִפְתַּח[=מִתִּיר] אֶת הַחֲגוֹר.

דוגמה: הַפּוֹלִיטִיקָאִי הַתְּפָאָר כִּי רְשִׁימַת "שְׁקֵר" תִּזְכָּה בְּבַחֲרֵרוֹת לְכַנְסֵת. וְרִיבֵיו הִשִּׁיבוּ לוֹ: "אֵל יִתְהַלַּל חוֹגֵר כְּמִפְתַּח".

מקור: מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל עָנָה לְשְׁלִיחֵי בֶן-הַדָּד: "אֵל יִתְהַלַּל חוֹגֵר כְּמִפְתַּח" [מְלָכִים א' כ, יא].

33. אל תדון את חברך עד שתגיע למקומו

אֵל תִּדּוֹן אֶת חֲבֵרְךָ עַד שֶׁתִּגִּיעַ לְמִקּוֹמוֹ = אֵל תִּדּוֹן אֶת חֲבֵרְךָ לְכַף חוֹבָה, לְפָנֶי שְׁתִּבּוֹא אֶתָּה עֲצֻמְךָ לְיַד נְסִיוֹן דוֹמָה.

דוגמה: אֵל תִּכְעַס עַל דְּבָרָיו שֶׁל הַקָּצִין הַבְּכִיר עַד שֶׁתִּגִּיעַ לְמִקּוֹמוֹ.

מקור: הַלֵּל אוֹמַר: אֵל תִּדּוֹן אֶת חֲבֵרְךָ עַד שֶׁתִּגִּיעַ לְמִקּוֹמוֹ [פְּרָקִי אֲבוֹת פְּרָק שְׁנִי, מִשְׁנָה ה].

34. אליה וקוץ בה

אֵלֶּיהָ וְקוֹץ בָּהּ = דְּבַר טוֹב אוֹלָם יֵשׁ בּוֹ קֶצֶת רַע. אֵלֶּיהָ = הַחֶלֶק הַשְּׂמֹן שֶׁל זָנַב הַכִּבְשָׂה, אֲשֶׁר מִפְּרִיעַ לְגוֹזְזֵי הַצֶּמֶר.

דוגמה: הַחֲלִיפָה נִפְלְאָה וּמִדְּהִימָה, אֲבָל אֵלֶּיהָ וְקוֹץ בָּהּ - מַחִירָה שְׁנִים-עֶשֶׂר אֶלֶף ש"ח.

מקור: לְשִׂאֲרֵית נַחֲלָתוֹ לֹא הִחֲזִיק לְעַד אָפוּ [מִיכָה ז, יח] - אָמַר ר' אֲחָא בַר חִינְיָא, אֵלֶּיהָ וְקוֹץ בָּהּ: "לְשִׂאֲרֵית נַחֲלָתוֹ" וְלֹא לְכָל נַחֲלָתוֹ [רֵאשׁ הַשְּׁנָה, יז].

35. אם בארזים נפלה שלהבת - מה יעשו אזובי קיר?

אִם בְּאַרְזִים נִפְלָה שְׁלֵהֶבֶת - מָה יַעֲשׂוּ אַזּוּבֵי קִיר? אִם גְּדוֹלִים וְחֲזָקִים נִפְגְּעוּ - כִּיצַד לֹא יִפְגְּעוּ קְטָנִים וְחֲסֵרֵי-כּוֹחַ? [בְּשֵׁם אַזּוּב מְכַנִּים בְּטַעוֹת אֶת הַטַּחֲב הַגָּדֵל עַל הַקִּירוֹת]. הַכּוֹנֵה הֵיא לְבִטָּא תְּחוּשָׁה שֶׁל אַכְזָּבָה לְנִכְח הַתְּנַהּגוֹת לֹא רְאוּיָה שֶׁל אִישִׁי צְבוּר. יִזְהַר יְרוֹן הַלַּחִין בְּשָׁנַת 1945 אֶת מְלוֹת הַפְּסוּק. לְצַרְךָ הַהִתְאַמָּה לְקִצָּב הַמְּנַגֵּינָה הַחֲלִיף הַמְּחַבֵּר אֶת הַמְּלָה "יַעֲשׂוּ" בְּמִלָּה "יִגִּידוּ". רַבְּקָה שְׁטוּרְמָן הִפְכָּה אֶת הַשִּׁיר לְרִקּוּד-עַם פּוֹפּוּלָרִי.

דוגמה: לְאַחַר שֶׁהַשְּׁחִיתוֹת אֲחִזָּה בְּרֵאשֵׁי הַמְּדִינָה, פְּשׁוּטֵי הָעַם אֵינָם מִתְּבַיְשִׁים עוֹד לְעִבּוֹר עַל הַחוּק. אִם בְּאַרְזִים נִפְלָה שְׁלֵהֶבֶת - מָה יַעֲשׂוּ אַזּוּבֵי קִיר?

מקור: אִם בְּאַרְזִים נִפְלָה שְׁלֵהֶבֶת - מָה יַעֲשׂוּ אַזּוּבֵי קִיר? לוֹיִתָּן בַּחֲכָה הָעֵלָה - מָה יַעֲשׂוּ דָגֵי רִקְק? בְּנַחַל שׁוֹטָף נִפְלָה חֲכָה - מָה יַעֲשׂוּ מִי גְבִים? [תְּלַמוּד דְּבָלִי, מִסְכַּת מוֹעֵד קָטָן, דף כה עמוד ב].

36. אני ואפסי עוד

אֲנִי וְאֶפְסִי עוֹד = אֵין עוֹד מְלַבְּדִי.

דוגמה: רַבִּים מַחְבְּרֵי הַכְּנִסֵּת נוֹהֲגִים בְּהַתְּנַשְׂאוֹת, וְהַתְּנַהּגוֹתֵם מִשְׁדַּרְת: "אֲנִי וְאֶפְסִי עוֹד".

מקור: וְעַתָּה שְׁמַעִי-זֹאת עֲדִינָה הַיּוֹשֶׁבֶת לְבִטָּח, הֵאמְרָה בְּלִבְבָּהּ אֲנִי וְאֶפְסִי עוֹד, לֹא אֲשַׁב אֶלְמִנָּה, וְלֹא אֲדַע שְׂכוֹל [יִשְׁעִיהוּ מו, ח].

37. **אסקופה הנדרסת**

אסקופה הנדרסת = תאור אדם חלש אופי שהכל פוגעים בו ומעליבים אותו. אסקופה = מפתן הפתח, סף הכניסה לבית.

דוגמה: המפקד הדח עקב העבדה שהעליב את הטירון והתייחס אליו בבוז כאלו היה אסקופה הנדרסת.
מקור: החכמים דנו במקרה שישב אדם על מפתן הבית - רשות היחיד - ומגלת קלף בידו, וצד אחד של המגלה התגלגל לרשות הרבים. אף-על-פי שאסור לטלטל מרשות הרבים לרשות היחיד, התיירו החכמים במקרה זה, כינו שמדבר במפתן שרבים דורכים עליו, ואם הספר ישאר שם, יהיה זה בזיון לכתבי הקודש [ערובין דף צח, עמוד א'].

38. **אסתרא בלגינא קיש קיש קריא [ארמית]**

אסתרא בלגינא קיש קיש קריא = מטבע בודד בכד משמיע קול חזק בשעה שמטלטלים אותו, זהו הטפח שנוהג להתגאות במעט ידע שיש לו, בשעה שכלי מלא במטבעות אינו משמיע רעש כשמטלטלים אותו, זהו החכם. אסתרא = מטבע קטן. לגינא = כד.

דוגמה: קשה היה לי להאמין עד כמה גאותן הוא חבר הכנסת: אסתרא בלגינא קיש קיש קריא.
מקור: אמר רב חמא: בלב נבון תנוח חכמה, ובקרב פסילים תנדע [משלי יד לג]. בלב נבון תנוח חכמה - זה תלמיד חכם בן תלמיד חכם, ובקרב פסילים תנדע - זה תלמיד חכם בן עם הארץ. זהו מה שאומרים האנשים: אסתרא בלגינא קיש קיש קריא [בבא מציעא דף פה, עמוד ב].

39. **את צל ההרים אתה רואה כאנשים**

את צל ההרים אתה רואה כאנשים = תשובה לאדם החושש מתוך התרגשות וחרדה. זבל, שר העיר שכם, שמע את דברי געל בן -עבד, אחד ממתנגדי אבימלך, שגדף אותו ומרד באבימלך בגלוי. זבל נתפון להרגיע את געל כדאי שלא יספיק להכין את אנשיו למלחמה.

דוגמה: המחכת בעלת הנסיון המצלח בעריכת טקסים סייעה את חברתה / סייעה לחברתה לערוך טקס לכבוד יום הזכרון לשואה ולגבורה בצינה: "אל תפחד, חביבתי, את צל ההרים את רואה כאנשים".
מקור: וירא געל את-העם ויאמר אל-זבל: הנה-עם יורד מראשי ההרים. ויאמר אליו זבל: את צל ההרים אתה ראה כאנשים [שופטים ט לו].

40. **בא / נאסף אל אבותיו**

בא / נאסף אל אבותיו = מת, נפטר.

דוגמה: המנהיג הנודע בא / נאסף אל אבותיו בגיל 100.

מקור: ואתה תבוא אל אבותיך בשלום [בראשית ט"ו ט"ו]. וגם כל-הדור ההוא נאספו אל-אבותיו [שופטים ב י].

41. **בא בימים**

בא בימים = הגיע לזקנה ושיבה, עברו עליו ימים רבים. ימים = שנים.

דוגמה: רב הקהלה בא בימים, ועדין דעתו צלולה.

מקור: ואברהם זקן בא בימים [בראשית כד א]. והמלך דוד זקן בא בימים [מלכים א א

42. **באו / הגיעו מים עד נפש**

באו / הגיעו מים עד נפש = הרעה הגיעה לשיאה, והדבר בלתי-נסבל. נפש = צואר, גרון.

דוגמה: רוכשי הדיקה החדשה הצטערו על קניית הדיקה. הם חשו כי באו / הגיעו מים עד נפש לאחר שהרצפה שקעה, הקיר נסדק, והברז דלף.

מקור: הושיעני אלהים, כי באו מים עד-נפש [תהלים סט ב].

43. **בוקה ומבוקה ומבולקה**

בוקה ומבוקה ומבולקה = חרבן מלא. בוקה = מבוקה = שממה, ריקנות. מבולקה = מבלקת = הרוסה, פרוצה.

דוגמה: כל הצופה ברשתות הטלוויזיה באירופה מתרשם בטעות כי ערי לבנון אינן אלא בוקה ומבוקה ומבולקה.

מקור: בוקה ומבוקה ומבולקה ולב נמס ופק ברבים [חלקה בכל-מתנים [נחום ב יא].

44. **בור ועם הארץ**

בור ועם הארץ = אדם שלא למד כלום, עם-הארץ = כנוי לאדם פשוט, הדיוט שלא למד כלום.

דוגמה: אומרים על האיש שהתחדר בהשכלתו, ולכן נבחר לתפקיד הבכיר במשרד שהוא אינו אלא בור ועם-הארץ.

מקור: אין בור ירא חטא ולא עם-הארץ חסיד [פרקי אבות פרק שני משנה ה].

45. **בור סוד שאינו מאבד טיפה**

בור סוד שאינו מאבד טיפה = בור מסיד ומטיח היטב, שהמים אינם נספגים בקירותיו. הפננה היא: מי שאינו שוכח פרט כלשהו ממה שלמד. סוד = מסיד, מטיח בסיד.

דוגמה: ידידי זוכר כל פרט שלומד - בור סוד שאינו מאבד טפה.
מקור: אַלְעִזָּר בֶּן הוֹרְקָנִיס בּוֹר סוּד שְׂאִינוּ מְאֻבָּד טֶפֶה [פְּרָקִי אַבּוֹת פָּרָק שְׁנִי, מִשְׁנָה יא].

46. **בזעיר אנפין [ארמית]**

בזעיר אנפין = בתבנית מקטנת. בארמית: זעיר = קטן. אנפין = פנים.
דוגמה: במסדרון בית-הספר ע"ש פינס בנו התלמידים בחודש איר דגם מקרטון: רושלים בזעיר אנפין.
מקור: ואלו שלושה [חכמה, בינה, דעת] מתפשטים לזעיר - אנפין ומאלו מאיר הכל [בסבלה/ספר הזהר]

47. **בין הפטיש ובין הסדן**

בין הפטיש ובין הסדן = בין שני כוחות מתנגדים.
דוגמה: הכלה הצעירה התלבטה היכן להתארח בליל הסדר, האם להסב לשלחן עם חמיה וחמותה כרצון בעלה או להסב בבית הוריה. היא חשה, כי אזי לה אם תעשה כך, ואזי לה אם לא תעשה כך.
מקור: הספרות החדשה [מספרות ההשכלה ועד ימינו].

48. **בין השיטין**

בין השיטין = בין השורות, רמזי דברים שאינם כתובים בפרוש, אלא אפשר להבין אותם לאחר קריאה ועיון נוספים.
דוגמה: קראתי את מכתבו של הנער, ומבין השיטין הבינתי שהוא אינו אוהב את שכניו.
מקור: הספרות החדשה [מספרות ההשכלה ועד ימינו].

49. **בכיה לדורות**

בכיה לדורות = צרה, שתוצאותיה מרגשות ימים רבים.
דוגמה: לדעת מורים רבים, בטול התלבושת האחיזה בבתי-הספר הוא בכיה לדורות.
מקור: "ותשא כל-העדה ויתנו את-קולם ויכבו העם בלילה ההוא" [במדבר יד א] - אמר רבה אמר ר' יוחנן: אותו היום ערב תשעה באב היה. אמר להם הקדוש-ברוך-הוא: אתם בכיתם בכיה של חנם, ואני קובע לכם בכיה לדורות [תענית, כט]. לידעה: בתשעה באב חרבו בית ראשון, בית שני, והעירבית"ר, ובשנת 1492 גלו יהודי ספרד.

50. **בכל רמ"ח איבריו ושס"ה גידיו**

בכל רמ"ח איבריו ושס"ה גידיו = בכל גופו ונפשו. לדעת חז"ל [חכמינו זכרונם לברכה], בגוף האדם רמ"ח [בגימטריה = 248] איברים, ובתורה רמ"ח מצוות "עשה". בגוף האדם שס"ה [בגימטריה = 365] גידים, ובתורה שס"ה מצוות "לא תעשה". סך הכל תרי"ג מצוות [בגימטריה = 613], ומכאן הניב תרי"ג מצוות.
דוגמה: כל בעל תפקיד חייב להתמסר לתפקידו בכל רמ"ח איבריו ושס"ה גידיו.
מקור: ברוריה מצאתו לתלמיד אחד שהיה משגן תלמודו בלחש. בעטה בו ואמרה, ולא כך נאמר: "ערוכה בכל ושמונה" [שמואל ב' כג ה] - אם ערוכה ברמ"ח איברים שלך - משתמרת, ואם לאו - אינה משתמרת [ערוכין, נג].

51. **בלא כחל ובלא שרק**

בלא כחל ובלא שרק = המעשה כמות שהוא - בלא יפוי ובלא קשוט. כחל = צבע כחול לריסי עיניים. שרק = צבע אדום ללחיים ולשפתים.
דוגמה: הרופא תאר את המצב הרפואי החמור של ראש הממשלה כמות שהוא - בלא כחל ובלא שרק.
מקור: כשבא רב דמי מארץ-ישראל לבבל אמר: כך היו שרים לפני הכלה בארץ-ישראל: לא כחל ולא שרק ולא פרפוס - ויעלת חן. כששמכו חכמים את ר' זירא שרו לו כך: לא כחל ולא שרק ולא פרפוס - ויעלת חן" [כתבות דף יז, עמוד א].

52. **בלשון סגי נהור [ארמית]**

בלשון סגי - נהור = בהוראה מהפכת, שמוש במלה באפן שהאדם האומר אותה מתכוון למשמעה ההפוך של המלה. סגי = הרבה. נהור = אור, וכך מכנים בלשון הפוכה את הענף. הפנוי המקורי נתן לענף בעין אחת, שלעמדת הענף הגמור הריהו "רב אור".
דוגמה: הפועל מרשל ואטי, וחבריו מכנים אותו בלשון סגי - נהור "זריז".
מקור: רב ששת סגי-נהור הנה = הנה [ברכות נח].

53. **בעידנא דריתחא [ארמית]**

בעידנא דריתחא = בשעת הפעס והרוגז.
דוגמה: אישים רבים, קשה לפיס אותם בעידנא דריתחא.
מקור: תרגום מארמית: ומה אלישע בשעת פעס לא התפלל ובקש רחמים, אני אבקש רחמים! [כתבות דף קו, עמוד א].

54. **בפני / מול שוקת שבורה**

בפני / מול שוקת שבורה = הרס כל התקוות. שוקת = מכל קעור ומאריך להשקות בו בהמות.
דוגמה: רוכשי הדירות בחברה הסבלנית שפשטה רגל, שיגרדה מנכסיה, נראה ערכים: "כד מנכסיו, פשט רגל", עומדים פעת, לאחר שהשקיעו בדירה הנכספת את כל הונם, בפני / מול שוקת שבורה.

מקור: שאול מן האגדה הנוצעת על "הדג ודג הזהב", המספרת על הנפלאות והעשר שנתן דג הזהב לדג עני, אך בסופו של דבר נעלם העשר והדג חזר לחיי עני ונדלות - אל השקת השבורה

55. **בר אוריין [ארמית]**

בר-אורין = בן תורה. כנוי לאדם מלמד ומשכיל בעקר בנושאים בתחום היהדות.

דוגמה: אבי, זכרונו לברכה, היה בר-אורין, ממנו למדתי כי לפה תלמוד תורה עם דרך ארץ.

מקור: תרגום מארמית: אמר לו חברו: "נקום לכבודו מפני שהוא בן-תורה" [שבת דף לא, עמוד ב].

56. **בריש גלי [ארמית]**

בריש גלי = בראש גלוי, לעיני כל.

דוגמה: שרים וחברי פנסת אינם מתבישים עוד ומפריים את החוק בריש גלי.

מקור: ובני ישראל יוצאים ביד רמה - בריש גלי [מכילתא, בשלח].

57. **בשרו נעשה חידודים חידודים**

נעשה בשרו חידודים = הצטער מאוד, רגז, נפגע עד עמקי נשמתו. חידוד = בליטה חדה.

דוגמה: כאשר נתפרסמו שמות חילי צה"ל שנהרגו בעת הלחימה בלבנון, נעשה בשכם של רבים חידודים חידודים.

מקור: "ויחד יתרו" [שמות יח ט] - רב ושמואל: רב אמר שהעביר חרב חדה על בשרו, ושמואל אמר

שנעשה חידודים חידודים כל בשרו [סנהדרין דף צד עמוד א].

58. **גבה לבו**

גבה לבו = התנאה והתנשא.

דוגמה: בעקבות בחירתה של הבחורה לכנסת גבה לבה, והיא נוהגת בהתנשאות.

מקור: בן-אדם, אמר לנגיד צור: כה-אמר ה': יען גבה לבך ותאמר אל אני... לכן הנני מביא עליך זרים

[יחזקאל כח, ב-ז].

59. **גמר אומר = גמר בלבו**

גמר אומר = גמר בלבבו = החליט.

דוגמה: מפקדים מהללים בצה"ל [צבא הגנה לישראל] גמרו אומר / גמרו בלבם להתפטר לאחר מלחמת לבנון השנייה.

מקור: גמר בלבו, צריך שיוציא בשפתיו [שבועות כו]. האפס לנצח חסדו גמר אומר לדר נדר [תהלים עז ט].

גדש / הגדיש את הסאה

גדש / הגדיש את הסאה = הגזים בדבורו או במעשיו, חצה "קוים אדמים". סאה = מדת נפח עתיקה, כשמונה ליטרים.

דוגמה: הנער שגדש / הגדיש את הסאה בהתנהגותו ובדבורו, הרחק מן הלמודים בבית-הספר.

מקור: אותו היום היה קשה לישראל כיום שנעשה בו העגל... בו ביום גדשו את הסאה [תלמוד ירושלמי שבת, נג].

60. **גמר עליו את ההלל**

גמר עליו את ההלל = שבח מישהו מאוד. הלל = כנוי למזמורי תהלים קייג - קי"ח בספר "תהלים, הנאמרים בראשי חדשים ובחגים כמזמורי שבח לה'.

דוגמה: בשיותי עם הגננת על אודות נכדי היא גמרה עליו את ההלל.

מקור: מזגו לו [בליל-פסח] פוס שלישי - מברך על מזונו. רביעי - גומר עליו את ההלל ואומר עליו ברפת השיר [פסחים דף קז, עמוד ב]. לאחר ברפת המזון ושתיית הפוס השלישית מארבע כוסות "אומרים פרק

"הלל" על הנסים ועל הנפלאות של יציאת מצרים. בחלק זה של ההגדה "אומרים" את ההלל, ששנים מפרקיו נאמרו קדם הסעודה.

61. **דברים בגו [ארמית]**

דברים בגו = ראוי לעין בדברים, יש יסוד לדבר. גו = פנים.

דוגמה: רן ורועי הם נכדים נבונים, ואם הם לא הבינו את דברי הגננת, משמע שיש דברים בגו.

מקור: וישבע יוסף את-בני ישראל לאמר, פקד פקד אלהים אתכם והעליתם את-עצמותי מזה [בראשית נ, כה] - אמר ר' חנינא: דברים בגו, יודע היה יוסף בעצמו שצדיק גמור היה, ואם מתים שבחוץ לארץ

חיים, למה הטריח את אחיו ארבע-מאות פרסה, שמא לא יזכה למחילות [כתבות, קיא].

62. **דחק את רגליו**

דחק את רגליו = התחרה בפלוני וקפח אותו.

דוגמה: אתרים רבים המציעים חפשה משלמת דוחקים את רגליהם של סוכני הנסיעות.

מקור: המהלך בקומה זקופה...כאלו דוחק את רגלי השכינה [ברכות מג].

63. **די לחכימא ברמיזא [ארמית]**

די לחכימא ברמיזא = די לחכם ברמז.

דוגמה: לפי רמזי העתונאים, פלוני, בנו של בכיר בשלטון, לא זכה בתפקיד בזכות כשוריו בלבד, ודי

לחכימא ברמיזא.

מקור: וישמע אברהם - די לחכימא ברמיזא [רשב"ם בראשית כג טז].

64. **דיה לצרה בשעתה**

דיה לצרה בשעתה = אין צורך לדאוג פֿעט לעתיד -נדאג לכך בבוא העת.
דוגמה: לא נרשמתי עדין לשנת הלמודים הבאה – דיה לצרה בשעתה.

מקור: דיה לצרה בשעתה [ברכות, ט].

65. **דרך כוכב**

דרך כוכב = נתגלה פֿשרון חדש.

דוגמה: לאחר שהטיס הצעיר בצע פעולות נועזות בקרבות אגור הבינו מפקדיו, כי דרך כוכב בשמי הטיסת.

מקור: דרך כוכב מעקב [במדבר כד יז].

66. **הביא / הוציא דיבתו רעה**

הביא / הוציא דיבתו רעה = ספר רעות על פלוגי, דבר בגנותו.

דוגמה: המועמדים לתפקיד הנכסף הביאו דבה זה על זה כדי לקדם את מעמדם האישי.

מקור: ויבא יוסף את-דיבתם רעה אל-אביהם [בראשית לו ב]. וימתו האנשים מוצאי דבת-הארץ רעה

[במדבר יד לז].

67. **הבין דבר לאשורו**

הבין דבר לאשורו = הבין דבר כהלקטו. אשור = רגל, צעד. "משלי" הפננה "בין לאשורו"- גבין למקום שרגלו הולקת.

דוגמה: לאחר שיחה עם היועץ המשפטי הבין השר את הדברים לאשורם.

מקור: פתי יאמין לכל-דבר, וערום [פסח] גבין לאשורו [משלי יד טו].

68. **הגיעו / באו לעמק השווה**

הגיעו / באו הצדדים לעמק השווה = הגיעו להסכם, התפשרו.

דוגמה: לאחר שיחות בין היריבים הגיעו / באו הצדדים לעמק השווה.

מקור: ויצא מלך-סדום לקראתו אחרי שובו מהכות את-פדרלעומר ואת- המלכים אשר אתו אל עמק- שונה הוא עמק המלך [בראשית יד יז].

69. **הגיעו / באו מים עד נפש**

הגיעו / באו מים עד-נפש = הרעה הגיעה לשיאה, והדבר בלתי-נסבל. נפש = צואר, גרון.

דוגמה: רוכשי הדיקה החדשה הצטערו על קניית הדיקה. הם חשו כי הגיעו / באו מים עד נפש לאחר

שהרצפה שקעה, הקיר נסדק, והברז דלף.

מקור: הושיעני אלהים, כי באו מים עד-נפש [תהלים סט ב].

70. **החזיק / אחז בקרנות המזבח החזיק / אחז בקרנות המזבח = נאחז בדבר-מה בשארית כוחותיו, בקש**

מפלט. קרנות המזבח = הבליטות שבפנות המזבח. לפי המנהג הקדום, רוצח שהחזיק בקרנות המזבח - אסור היה לפגוע בו.

דוגמה: השר שהאשם בהברחת סמים בקש להחזיק / לאחז בקרנות המזבח ולהנצל מחקירה בזכות

היותו בעל חסינות.

מקור: ואדניהו נרא מפני שלמה, ויקם וילך ויחזק בקרנות המזבח [מלכים א א נ]. הנה אדניהו נרא את-

המלך שלמה והנה אחז בקרנות המזבח [מלכים א א נא].

71. **החזיר עטרה ליושנה**

החזיר עטרה ליושנה = השיב את הדבר למצבו המקבד הקודם.

דוגמה: באמצע עונת המשחקים מנו מאמן חדש לקבוצה כדי להחזיר עטרה ליושנה.

מקור: למה נקרא שמן אנשי כנסת גדולה - שהחזירו עטרה ליושנה [מסכת יומא דף סט, עמוד ב].

72. **היה כמרקחה**

היה כמרקחה = נסער ונרגש, רתח והתרגש. מרקחה = תערבת של סממנים שונים מערבבים / מרקחים/ ותוססים.

דוגמה: הנציבים במשטרת ישראל היו כמרקחה לאחר ששמעו את דבריו של השר לבטחון פנים.

מקור: ירתיוח כסיר מצולה, ים ישים כמרקחה [איוב מא כג].

73. **היה לו לזרא = קצה נפשו ב-**

היה לו לזרא = קצה נפשו ב- = נמאס לו מהענין. זרא = געל, בחילה.

דוגמה: ההתייחסות המזלזלת של ראשי האוצר לתביעות המורים היתה לזרא לראשי ארגון המורים, ולכן החלט על השבתת בתי הספר.

מקור: ונתן ה' לכם בשר ואכלתם...עד אשר-יצא מאפכם והיה לכם לזרא [במדבר יא ח - כ].

74. **היה לצנינים בעיניו**
היה לצנינים בעיניו = הרגיו אותו מאוד. צנין = קוץ, עקץ.
דוגמה: אזכור הנופלים בדברי המנהיגים על מלחמת לבנון השנייה הוא לצנינים בעיני ההורים השפולים, ולכן הם פונים ומבקשים להניח לנופלים.
מקור: והיו לקם לפח ולמוקש ולשטט בצדיכם ולצנינים בעיניכם [הושע כג ג].
75. **הכצעקתה!?**
הכצעקתה! = האמנם הדבר כל-כך חמור, כפי שמשמע מתוך הצעקות?
דוגמה: הקובלנה נגד המדריך חריפה בתכנה ובלשונה, ומן הראוי לבדוק: הכצעקתה!?
מקור: אך-ה לא ואראה הכצעקתה הבאה אלי עשו כלה, ואם-לא אדעה [בראשית יח כא].
76. **הלבין פני חברו**
הלבין פני חברו = גרם לחברו שילבינו פניו, כלומר: ביש אותו.
דוגמה: שתקתי בעת ששקרת לחברתך, כי לא רציתי להלבין פניך ברבים.
מקור: והמלבין פני חברו ברבים...אין לו חלק לעולם הבא [פרקי אבות פרק שלישי, משנה יא].
77. **המן הגורן או מן היקב?**
המן הגרן או מן היקב? = כיצד אעזור לך: האם יש לי בלים לעזור לך?
דוגמה: המנהלת נתבקשה לאשר שעות נוספות להוראת הניבים, אך השיבה לרפזת השכבה: מאין אקח שעות למלא את בקשתך, המן הגרן או מן היקב?
מקור: ויהי מלך ישראל עובר על-החומה ואשה צעקה אליו לאמור: הושיעה, אדוני המלך! ויאמר: אל-יושיעך ה', מאין אושיעך, המן-הגורן או מן היקב? [מלכים ב' ו, כו - כז].
78. **הניח דעתו**
הניח דעתו = הרגיע אותו, רצה אותו, פיס אותו.
דוגמה: דברי אלוף הפקוד בנחם לאמצעי המגון הניחו דעתם של התושבים, שהיו נסערים לאחר הפגיעה בעיכם.
מקור: תנוח דעתך, שהנחת את דעתי [יומא סו].
79. **העלה חרס בידו**
העלה חרס בידו = השתדל ולא הצליח, כל מאמציו היו לשווא.
דוגמה: לצער החברה הישראלית, כל מי שנסה להחזיר הבייתה את הננט השבוי רון ארד, שמטוס ה"פנטום" שלו הפל מעל שמי צידון שבלבנון בששה-עשר באוקטובר 1986, העלה חרס בידו.
מקור: צללת במים אדירים [לדלות פנינים] והעלית חרס בידך [בבא קמא, צא].
80. **העלה על נס**
העלה על נס = פרסם, צין לטובה. נס = דגל המתנוסס על תרן.
דוגמה: הרמטכ"ל [ראש המטה הכללי] העלה על נס את גבורתם של הלוחמים בנס, ביבשה ובאוויר.
מקור: וישימהו על נס [במדבר כא ט].
81. **הפך קערה על פיה**
הפך קערה על פיה = שנה את הדבר מעקרו.
דוגמה: החתן והכלה התכוננו היטב ועמלו קשות לעריכת טקס הנשואין, אולם הרב הציג דרישות מחמירות, ובכך הפך את הקערה על פיה.
מקור: בקש איוב להפך קערה על פיה [בבא בתרא טז].
82. **הצבי ישראל על במותיך חלל איך נפלו גבורים**
הצבי ישראל על-במותיך חלל איך נפלו גבורים!! = לשון תמיהה: תפארת ישראל, כיצד זה קרה שעל ההרים נפלו גבורי-חיל, לא חללי חרב ולא מתי מלחמה!!
דוגמה: קינת דוד על שאול ויהונתן פותחת בקריאת התמיהה: הצבי ישראל על-במותיך חלל איך נפלו גבורים!!
מקור: הצבי ישראל על-במותיך חלל איך נפלו גבורים!! [שמואל א י ט]
83. **הקדיח תבשילו ברבים**
הקדיח תבשילו ברבים = שרף את מנת האוכל המבשלת עד שריח התבשיל השרוף הלך למרחוק. הדברים נאמרים על מי שהתנהג שלא כהוגן בפומבי.
דוגמה: חברת הפנסת הייתה מקבלת כאשה ישרה ונאמנה, עד שנתפרסמה הפרשה בדבר השוחד שלפני הבחירות [קנינת קולות], בכך הקדיחה תבשילה ברבים.
מקור: "אין צנחה ברחובותינו" [תהלים קמד יד]...שלא? הא לנו בן או תלמיד שמקדיח תבשילו ברבים [בבבא בתרא יז].

84. **הקשר הגורדי**
קשר גורדי = תסבכת של דברים שקשה להתירה.
דוגמה: הנסיונות להתרת הקשר הגורדי המדיני עם שכנינו אינם מצליחים, לצערי, והשלום המצפה עדין אינו בהשג יד.
- מקור:** על שום האגדה היננית לפיה המלך גורדיוס קשר בקשר מסבך את יצול מרכבתו של זאוס, ראש האלים, באפן שאיש לא יכל להתירו, עד שבא אלכסנדר מוקדון ובמקום לבזבז זמן בפרימת הקשר, הוא חתך את הקשר בחרבו לשנים.
85. **הרהיב עוז בנפשו**
הרהיב עז בנפשו = העז, התמלא באומץ.
דוגמה: בעת בקור השר בועידה הרבהתי עז בנפשי ופניתי אליו בשאלה.
מקור: תרהבני בנפשי עז [תהלים קלח, ג].
86. **הרצחת וגם ירשת!?**
הרצחת וגם ירשת? = קריאת-תגר קשה נגד מי שעשה עול כבד, והוא מתכונן להנות ממעלליו.
דוגמה: אדם שהשתלט על חוף הרחצה והחל לגבות תשלום עבור הפניסה נשאל: "הרצחת וגם ירשת?!"
מקור: הרצחת וגם ירשת? [מלכים א כא יט].
87. **השליך יהבו עליו**
השליך יהבו עליו = תלה תקנותו ב. יהב = משא, נטל.
דוגמה: תלמידי הפתה והוריהם השליכו יהבם על המחנכת, ברוכת הפשרונות בתחומים שונים ומגוונים.
מקור: השליך על -ה' יהבך, והוא יכלכלך לא-יתן לעולם מוט לצדיק [תהלים נה כג].
88. **השליך נפשו מנגד = חירף נפשו למות = שם נפשו בכפו**
השליך נפשו מנגד = חרף נפשו למות = שם נפשו בכפו = העמיד את עצמו בסכנה, לא שם לב לסכנה הנשקפת לחייו.
דוגמה: לוחמי צה"ל ביס, באויר ובקבשה משליכים נפשם מנגד בעת הגנתם על מדינת ישראל.
מקור: אשר -נלחם אבי עליכם וישלך את-נפשו מנגד [שופטים ט יז].
89. **התפוח אינו נופל רחוק מן העץ**
התפוח אינו נופל רחוק מן העץ = התנהגותו של הנו דומה להתנהגות ההורים.
דוגמה: מאחר שתחביבו של רותם הוא רכיבה על סוסים, תחביב שירש מאביו, והוא מצטיין ברכיבה ובפעולות שונים ומגוונים, מודים כל רואיו, שהתפוח לא נפל רחוק מן העץ.
מקור: התפוח אינו נופל רחוק מן העץ. [מעשה טוביה ג ד].
90. **וישמן ישרון ויבעט**
וישמן ישרון ויבעט. ישרון = הוא בנוי לעם ישראל. הפונה למי שמתנהג בכפיות טובה, כשם שעם ישראל נהג במדבר, לאחר שאלוהים הוציאו מעבדות לחרות והוליו במדבר ארבעים שנה.
דוגמה: הפדורגלן שהצליח מאוד בארץ ובעולם, נתק את קשריו עם קבוצתו בארץ - וישמן ישרון ויבעט.
מקור: וישמן ישרון ויבעט [דברים לב, טו].
91. **ותו לא [ארמית]**
ותו לא = לא עוד. תו = עוד.
דוגמה: שוטר התנועה הסביר לנהג העברין את מהות העברה שנתבצעה, בקש רשיונות ותו לא.
מקור: מה חובתי תו ואעשנה? [סוטה, כב].
92. **זולל וסובא**
זולל וסובא = להוט ביותר אחר אכל ושתיה. סובא = מרבה לשתות משקאות חריפים.
דוגמה: פלוגי שהשתל אצלו כבד בטורם נתגלתה אצלו המחלה, היה ידוע כזולל וסובא.
מקור: זולל וסובא [דברים כא כ].
93. **זעקה גדולה ומרה / זעקת שבר**
זעקה גדולה ומרה / זעקת שבר = צנחה נואשת של כאב ואבדן.
דוגמה: בראות ההורים את מפקד הטיסת נעמו קצינה וטיס בשער ביתם זעקו זעקה מרה וגדולה כי הבינו שבנם הטיס נפל במלוי תפקידו.
מקור: ויזעק [מרדכי] זעקה גדולה ומרה [אסתר ד א].
94. **זעקת שבר / זעקה גדולה ומרה**
זעקת שבר / זעקה גדולה ומרה = צנחה נואשת של כאב ואבדן.
דוגמה: בראות ההורים את מפקד הטיסת נעמו קצינה וטיס בשער ביתם זעקו זעקת שבר כי הבינו שבנם הטיס נפל במלוי תפקידו.
מקור: זעקת שבר יעצרו [יעוררו] [ישעיהו טו ה].

95. **חדל אישים** = מי שאינו ראוי להחשב אדם, אדם חלוש או עלוב שאינו מעורר כבוד, עני וחסר ערך.
דוגמה: ברחובותיה של העיר הגדולה משוטט חדל אישים, ואיש אינו מתחס אלו.
מקור: נבזה וחדל אישים, איש מכאבות וידוע חלי [ישעיהו נג ג].
96. **חדשים לבקרים** = מדי פעם בפעם [בכל בוקר ובוקר מחדש]. בזמינו נפוץ גם השמוש בבטוי חדשות לבקרים.
דוגמה: לצערם של בעלי הרכב, מחירי הדלק מתקדמים חדשים לבקרים / חדשות לבקרים.
מקור: חסדי ה' כי לא-תמנו, כי לא-כלו רחמינו. חדשים לבקרים רבה אמונתך. חלקי ה' אמה נפשי, על-כן אוחיל לו [מגלת איכה ג, כב - כד].
97. **חזר לסורו** = שב להרגליו הרעים. סור = תכונת יסוד.
דוגמה: הנסיונות לשקם את העברון נכשלו, והאיש חזר לסורו.
מקור: בגר שחזר לסורו הפתוב מדבר [מכילתא משפטים צט].
98. **חירוף נפש** = אמצע לב בלא התחשבות בסכנות.
דוגמה: טיסי צה"ל [צבא הגנה לישראל] לחמייס בחרוף נפש כדי להגן על קיומה של מדינת ישראל.
מקור: חרף נפשו למות [שופטים ה יח].
99. **חירוף נפשו למות = השליך נפשו מנגד = שם נפשו בכפו**
 חרף נפשו למות = השליך נפשו מנגד = שם נפשו בכפו = העמיד את עצמו בסכנה, לא שם לב לסכנה הנשקפת לחייו.
דוגמה: לוחמי צה"ל ביים, באויר ובגיבשה מחרפים נפשם למות בעת הגנתם על מדינת ישראל.
מקור: זבולן עם חרף נפשו למות [שופטים ה יח].
100. **חמד לו לצון**
 חמד לו לצון = התלוצץ, שם לצחוק את מישהו. לצון = דברי שחוק / צחוק והתול.
דוגמה: חברותיה של הנערה הסבירו לה שלא תתחס ברצינות להבטחות המחזר החדש פיון שאינו דובר אמת, אלא חומד לה לצון.
מקור: ולצים לצון חמדו להם [משלי א כב].
101. **חמור חמורתיים**
 חמור חמורתיים = טפש מטפש.
דוגמה: לצער החברה הישראלית, נהגים רבים טובים ונבונים מתנהגים בפביש פאלו כל אחד מהם הוא חמור חמורתיים.
מקור: בלחי החמור חמור חמורתיים הפיתי אלף איש [שופטים טו טז].
102. **חמור נושא ספרים**
 חמור נושא ספרים = אדם שנוהג לקנות הרבה ספרים בלא שגיבין בהם פלוס, ולכן נשאר בור פפי שהוא.
דוגמה: סמלו של הסטודנט הישראלי הוא "חמור נושא ספרים".
מקור: במקורותינו מופיע: ...ומפני היות התורה מלות וענינים נחלקו בני האדם בחכמת התורה על עשר מעלות. תחלתם, אנשים למדו החמש והמקרא והספיקו להן בגרסת הפסוק מבלי הבנת הענין, ואינם יודעים פרוש המלות ושמוש הלשון והם בתכונת חמור נושא ספרים [חובת הלבבות, שער עבודת האלהים, ד]. אולי שאול מן הקוראן.
103. **חרב פיפיות**
 חרב פיפיות = חרב חדה משני קצותיה, דבר מועיל שיש בו גם כדי להזיק.
דוגמה: לדעת רבים, מסירת נשק לארגוני הטרור היא חרב פיפיות, הם הורגים בנו.
מקור: "רומוות אל בגרונם, וחרב פיפיות בגדם" [תהלים קמט ה].
104. **חשך עליו עולמו = עולם חשך בעדו**
 חשך עליו עולמו = חשך עולמו בעדו = אסון כבד בא עליו.
דוגמה: הורים שקברו את בנם או בתם, חשך עליהם עולמם, ונדמה שרבים מהם לא מתאוששים ממכה זו עד סוף חיייהם.
מקור: הספרות החדשה [מספרות ההשכלה ועד זמינו].

105. חשכו עיניו

חשכו עיניו = נדהם.

דוגמה: בעת שראיתי את שמו של הבחור הצעיר איל וייס ז"ל במסגרת מודעת אבל לאחר שנדרס למות, חשכו עיני.

מקור: על-זה היה דנה לבנו, על אלה חשכו עינינו [איכה ה ה].

106. טבין ותקילין [ארמית]

טבין ותקילין = פסוף עובר לסוחר. טבין = טובים. ותקילין = ושקולים.

דוגמה: תמורת ספר תנ"ך מלפני מאתיים שנים שלמתי שלשית אלפיסם טבין ותקילין.

מקור: תרגום מארמית: רב לנה דינרים מבתו של ר' חיא, לבסוף עלה שער הדינר. בא לפני ר' חיא, אמר לו: לך שלם לה טבין ותקילין [בבא מציעא דף מד, עמוד ב'].

107. טחו עיני מראות

טחו עיני מראות = מי שלא רואה את הדברים ראה נכונה.

דוגמה: השר - טחו עיני מראות את כל הנסיונות להרחיקו מהמשך.

מקור: לא ידעו ולא בינו, כי טח מראות עיניהם מהשפיל לבתם [ישעיהו מד, יח].

108. טלית שכולה תכלת

טלית שפלה תכלת = פנוי לאדם או לדבר שאין בו, בפניכול, כל דפי או פגם. בספר "במדבר" טו נצטוינו: "דבר אל-בני ישראל ואמרת אליהם, ועשו להם ציצת על-פני בגדיהם לדרתם, ונתנו על-ציצת הפנף פתיל תכלת". צבע התכלת צריך להזכיר את תכול השמים שהם סמל לטהר ולזכות של היושב במרומים.

דוגמה: נערה חביבה, עליך להזהר ממי שמשתדל להופיע בפניך כטלית שפלה תכלת.

מקור: רב אמר, קרח אפיקורסי [שאינו דתי, כופר במקבל] היה. מה עשה? עמד ועשה טלית שפלה תכלת. בא לפני משה. אמר לו: משה רבנו, טלית שפלה תכלת, מהו שתהא חביבת בציצית? אמר לו: חביבת [תלמוד ירושלמי מסכת סנהדרין דף נ, עמוד א]. קרח רצה להוכיח לעם שאין הגיון במצוות. קרח לא צדק במצנה שהביא פדגמה, כיון שלא הצבע קובע את הצרך לתת בה ציצית, אלא העבדה שיש לטלית ארבע פנות [=פנות].

109. טמן ידו בצלחת

טמן ידו בצלחת = התבטל, לשב בחבוק ידים. צלחת = פיס בבגד.

דוגמה: במשך שנת הלמודים הנער טמן ידו בצלחת, ולכן נכשל במבחני הבגרות.

מקור: טמן עצל ידו בצלחת, גם אל פיהו לא ישיבנה [משלי יט, כד].

110. טעם לפגם

טעם לפגם = פרט כלשהו הפוגם בערכו של דבר.

דוגמה: לצער החברה הישראלית, התנהגותם של חלק ממנהיגיה, על אף שהתנהגות זו היא חקית, יש בה טעם לפגם.

מקור: נותן טעם לפגם [עבודת זרה סו]

111. יגעתי ומצאתי

יגעתי ומצאתי - טרחתני בנושא כלשהו והצלחתי להגיע לתוצאות חיוביות.

דוגמה: לאחר שקבלתי את תעודת הלדה שלי ממשכד הפנים, הכרזתי באזני חברי: "יגעתי ומצאתי!!!".

מקור: ואמר רבי יצחק: אם יאמר לך אדם: יגעתי ולא מצאתי - אל תאמן, לא יגעתי ומצאתי - אל תאמן, יגעתי ומצאתי = תאמן [מגלה דף ו, עמוד ב].

112. ידו בכל ויד כל בו

פרא אדם, ידו בכל ויד כל בו = חמור בר שאינו נתן בנגוד לבן מינו החמור לביות ביד אדם. למרות היותו במדבר ובוא במגע עם אנשים.

דוגמה: מלאך ה' בשר להגר כי יולד לה בן והוא יהיה פרא אדם, ידו בכל ויד כל בו.

מקור: והוא יהיה פרא אדם, ידו בכל ויד כל בו [בראשית טו יב].

113. ידו על העליונה

ידו על העליונה = הוא המנצח.

דוגמה: לשמחתי, בכל מערכות ישראל היתה ידו של צה"ל על העליונה.

מקור: כל שהפסוף בידו, ידו על העליונה [בבא מציעא דף ד, עמוד ב'].

114. יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך

יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך = התניח אל כל תלמיד ותלמיד בכבוד הראוי.

דוגמה: מחנכת הכתה צינה בתם טקס יום הזכרון לחללי מערכות ישראל את עזרתם הרבה של תלמידיה. על כך אמרו חכמים: יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך.

מקור: זהו כבוד תלמידך חביב עליך כשליך, וכבוד חברך - כמוך רבך, ומוך רבך - כמוך שמים. פרקי אבות פרק רביעי, משנה יב.

115. יודע צדיק נפש בהמתו

יודע צדיק נפש בהמתו = אדם מכיר היטב את רחשי לבו של פלוני [נאמר בדרך כלל בהתול ובהלצה].
דוגמה: מארגני התרומות לנצולי השטפונות לא פנו אל בעל חנות הבגדים, בטענה שהם מכירים אותו היטב, יודע צדיק נפש בהמתו.

מקור: יודע צדיק נפש בהמתו [משלי יב]

116. יישר כוח! = כה לחי!

יישר כוח! = כה לחי! = קריאת שמחה ועידוד המבטאת תחושת שביעות רצון = כל הכבוד. יש קוראים: יישר כוח, כלומר: חזק ה' את כוחו של המברך בברכה זו. כך אומרים, למשל, לכהן, לאחר שברך את "ברכת כהנים" בבית הכנסת. גם לכל יהודי אחרי עלותו לתורה נהוג לומר "יישר כוח!" או "חזק וברוך".
דוגמה: לאחר השדור ב"קול ישראל" על אודות הניבון קבלו הדוברים מכתבים בסגנון זה: "אחולי הלבביים לרגל השדור הנחר, יישר כוח!".

מקור: מסכת שבת פז

117. יצא המרצע מן השק

יצא המרצע מן השק = האמת יצאה לאור על אף שנסו להעלימה. מרצע = מכשיר עשוי ידית ובה תקועה יתד לנקיבת נקבים. לא נתן להסתיר את המרצע בשק, כיון שהמכשיר עלול לנקוב נקב בשק ולהתגלות לעיני כל.

דוגמה: השרה והמנכ"לית [מנהלת כללית] נסו להעלים את הגורמים לקבלת ההחלטה, אך בסופו של דבר יצא המרצע מן השק.

מקור: משל עממי.

118. יצא שכרו בהפסדו

יצא שכרו בהפסדו = ההפסד גדול מן הרוח.

דוגמה: התיר הישראלי באירופה התפתה להמיר את כספו בקרן רחוב, רמה על-ידי הסוחר, נותר ללא פרוטה [מטבע קטן בערכו], וכך יצא שכרו בהפסדו.

מקור: ארבע מדות בתלמידים: מהיר לשמע ומהיר לאבד, קשה לשמע וקשה לאבד, יצא הפסדו בשכרו

119. יצא שמו למרחוק = יצאו לו מוניטין = שמו הולך לפניו

יצא שמו למרחוק = נתפרסם.

דוגמה: שמה של המחנכת יצא למרחוק ברחבי הארץ גם בתחומי הציור והקדרות.

מקור: ויצא שמו עד-למרחוק [דברי הימים ב כו טו].

120. ישב על המדוכה

ישב על המדוכה = התקשה בפתרון בעיה קשה. מדוכה = מכתש. על פי התלמוד המדוכה היא גם בימה זמנית. כך אפטר להבין את הכתוב אודות חגי הנביא.

דוגמה: ראשי המפלגות ישבו על המדוכה בענין הרקבת הממשלה.

מקור: התחילו [חכמי ישראל] מסבבים אותו [את ר' דוסא] בהלכות, עד שהגיעו ל"צרת הבת". אמרו לו: צרת הבת - מהו? אמר להם: מחלקת בית שמאי ובית הלל. אבל מעיד אני עלי שמים וארץ, שעל המדוכה זו ישב חגי הנביא ואמר - צרת הבת אסורה. [קבמות ט"ז].

121. ישב תחת גפנו ותחת תאנתו

ישב תחת גפנו ותחת תאנתו = ישיבה זו היא סמל לשלום, למנוחה ולבטחון מפני האויב.

דוגמה: אנו, אזרחי מדינת ישראל, מצפים ליום שבו ישב כל איש תחת גפנו ותחת תאנתו.

מקור: וישב יהודה וישראל לבטח איש תחת גפנו ותחת תאנתו [מלכים א' ה ה].

122. כאשר אבדתי אבדתי

כאשר אבדתי אבדתי = בין כך וכך צפוי אני לאבדון.

דוגמה: לאחר ששוטרי משטרת התנועה עצרו את הנהג הצעיר ש"טס" במהירות של 150 קמ"ש [קילומטר לשעה] ושללו את רשיונו, אמר הבחור: "כאשר אבדתי אבדתי".

מקור: אבוא אל-המלך אשר לא-כדת וכאשר אבדתי אבדתי [אסתר ד טז].

123. כבדהו וחשדהו

כבדהו וחשדהו = התחס אליו בכבוד, אך אל תתן בו אמון רב מדי!

דוגמה: הצבע נראה אדם הגון, אולם לא אפקיד בידיו את מפתחות ביתי - כבדהו וחשדהו!

מקור: מעשה ברבי יהושע שהשפים אצלו אדם, ונתן לו אכילה ושתיה והעלהו לגג לשפב ונטל סלם מתחתיו. מה עשה אותו איש? עמד בחצי הלילה ונטל את הכלים וכרפם בטליתו, וכיון שבקש לירד נפל מן הג ונשברה מפרקתו [מערכת החליות של עמוד השדרה בצנאר]. בשחרית השפים רבי יהושע ובא ומצאו כשנופל. אמר לו: ריקא, כך עושים בני אדם שכמותך? אמר לו: רבי, לא הייתי יודע שנטלת את הסלם

מתחתי. אמר לו: ריקא, אי אתה יודע שמאמש היינו זהירים בך! מכאן אמר רבי יהושע בן לוי: לעולם יהיו כל בני אדם בעיניך פלסטים, והיו מכבדם כרבו גמליאל [דרכך ארץ רבה ה].

124. כבש פניו בקרקע

כבש פניו בקרקע = הסתיר פניו מבושה או מצער.

דוגמה: החשמלאי והמכונאי שנתפסו בהונאת הלקוחות כבשו פניהם בקרקע בהגיעם לבית המשפט.

מקור: "ועמדו שני-האנשים אשר-להם הריב" [דברים יז]. עבדו של ינאי המלך הרג נפש. אמר שמעון בן שטח לחכמים: תנו עיניכם בו ונדוננו שלחו לינאי המלך: עבדך הרג נפש. שגרהו להם. שלחו לו: בוא אף אתה לכאן... בא ונתנו לו כסא אצל שמעון בן שטח וישב. אמר לו שמעון בן שטח: ינאי המלך, עמד על רגליך ויעידו בך. אמר לו: לא כשתאמר אתה אלא כמו שיאמרו חבריך. נפנה לימינו - כבשו פניהם בקרקע, נפנה לשמאלו - כבשו פניהם בקרקע. אמר להם שמעון בן שטח: בעלי מחשבות אתם. יבוא בעל מחשבות ויפרע מכם דברים [סנהדרין דף יט, עמודב]. דומה לפתוב "הוריד לארץ ראשו" [איכה ב י].

125. כבשת הרש

כבשת הרש = מעט רכושו של העני שגם אותו מתנכלים לגזול ממנו.

דוגמה: עקול הכירים אצל האלמנה הקשישה הוא גזלת כבשת הרש.

מקור: "וישלח ה' את-נתן אל-דוד ויבוא אליו ויאמר לו: שני אנשים היו בעיר אחת, אחד עשיר ואחד ראש. לעשיר היה צאן ובקר הרבה מאד, ולרש אין-כל כי אם-כבשה אחת קטנה אשר קנה ויחיה ויתגדל עמו ועם-בניו ויחדו. מפתו תאכל, ומכסו תשתה, ויבחיכו תשכב ותהי-לו כבת. ויבא הלך לאיש העשיר ויחמול לקחת מצאנו ומבקר לעשות לארץ הבא-לו ויחט את-כבשת האיש הראש ויעשה לאיש הבא אליו. ויחר-אף דוד באיש מאד ויאמר אל-נתן: חיה-ה' כי בן-מות האיש העשה זאת, ואת-הכבשה ישלם ארבעתים עקב אשר עשה את-הדבר הזה ועל אשר לא-חמל" [שמואל ב' יב, 1-6].

126. כזה ראה וקדש

כזה ראה וקדש! = עשה בדיוק כדגמה זו!

דוגמה: ממליצים לא לקבל את דברי הרופא בבחינת "כזה ראה וקדש!", רצוי להנעץ ברופא נוסף.

מקור: ויאמר ה' אל-משה ואל-אהרן בארץ מצרים לאמר: החדש הזה לכם ראש חדשים [שמות יב, א - ב]. רש"י: נתקשה משה על מולד הלבנה, באיזה שיעור תראה, ותהיה ראויה לקדש, והראה לו באצבע את הלבנה בקרקע ואמר לו: כזה ראה וקדש!

127. כחומר ביד היוצר

כחומר ביד היוצר = דבר או אדם הנתון בידי מישהו העושה בו כטוב בעיניו, כפי שהקדור עושה בטיט.

דוגמה: לדעתי, ולדים בגן נתונים בידי הגננת כחומר ביד היוצר.

מקור: וארד בית היוצר, והיהו עשה מלאכה על-האבנים, ונשחת הכלי אשר הוא עשה בחמר ביד היוצר ושב וייעשהו כלי אחר כאשר ישר בעיני היוצר לעשות. ויהי דבר-ה' אלי לאמר: הכיוצר הזה לא-אוכל לעשות לכם בית ישראל נאם-ה'! הנה כחמר ביד היוצר, בן-אתם ביד בית ישראל [ירמיהו יח ג - ו].

128. כלאחר יד

כלאחר יד = דרך אגב, בלי תשומת-לב.

דוגמה: נפר בעבודתך, שהיא לא נעשתה כלאחר יד, ומכאן מעלותיה.

מקור: וכל מצוות עשה שלא הזמן גרמן הנשים חובות. והרי הוצאה כלאחר יד היא. אמר רבי ירמיה: באשה גזברית אנו עוסקים [מסכת שבת דף סב, עמוד א].

129. כלו כל הקיצין

כלו כל הקיצין = אפסה התקנה.

דוגמה: הנשיא אמר: "אין עוד תקנה להבנה עם איראן, כלו כל הקיצין".

מקור: "כלו כל הקיצין, ואין הדבר תלוי אלא בתשובה ובמעשים טובים" [סנהדרין, צז]. עברו כל התאריכים שלפי חשבונות ה"קצ" צריך היה לבוא בהם המשח.

130. כל-שומעה תצלנה שתי אוזניו

כל-שומעה תצלנה שתי אוזניו = קול השמועה מן הרעה ידהים ויזעזע את אוזני השומעים אותה.

דוגמה: ראשי הטרור מרבים להכריז כי תכניתם היא להשמיד את מדינת ישראל וכל שומעה תצלנה שתי אוזניו.

מקור: הנני מביא רעה על ירושלים ויהודה אשר כל-שומעה תצלנה שתי אוזניו [מלכים ב כא יב].

131. כמטחוי קשת

כמטחוי קשת = במרחק הפגיעה של חץ מקשת.

דוגמה: תומכי החיזבאלה נוהגים להתקרב אל גדר הגבול כמטחוי קשת.

מקור: ויתשב לה מגד, הרחק כמטחוי קשת. [בראשית כא טז].

132. כמי שכפאו שד

כמי שכפאו שד = בעל כרחו. כפה אותו = הכריח אותו.

דוגמה: במשחק הכדורסל לזכרו של הבוגר שנפל במלוי תפקידו בקשונני לקבל את תפקיד הכרוז, ומלאתי

את הבקשה כמי שפפאו שד.
מקור: ודומה עליו כמי שפפאו שד [נדרים, כ].

133. כפתור ופרח

כפתור ופרח = מן הקשויטים של מנורת הזהב. כפתור ופרח = בטיי התפעלות למראה דבר נאה ונחמד.
דוגמה: המורה, בעלת הידע הנרחב בניבים עבריים ובפתגמים עבריים, תחביבה הוא ציור וקדרות, וכל רואי פרי-ידיה אומרים זה לזה: "כפתור ופרח".
מקור: שלושה גביעים משקדים בקנה, האחד כפתור ופרח { שמות כה לג }.

134. כקלפת השום = משל לדבר החסר כל ערך.

דוגמה: חשיבותו של צבע הרכב נראית בעיני כקלפת השום.
מקור: בן עזאי אומר: כל חכמי ישראל דומים עלי כקלפת השום, חוץ מן הקרח הזה [כ' עקיבא] [בכורות נח].

135. כקריעת ים סוף

כקריעת ים-סוף = משל לדבר שקשה מאוד לעשותו.
דוגמה: מאמציו להשפין שלום בין בני הזוג היו קשים כקריעת ים-סוף.
מקור: "מטרונה אחת שאלה את ר' יוסי בן חלפתא, אמרה לו: לכמה זמים ברא הקדוש-ברוך-הוא את עולמו? אמר לה: לששה זמים. אמרה לו: ומאותה שעה ועד עכשו מהו עושה? אמר לה: הקדוש-ברוך-הוא יושב ומזוג זווגים: בתו של פלוני לפלוני. אמרה לו: וזוהי אפנותו? אף אני יכולה לעשות כן. כמה עבדים וכמה שפחות יש לי, ובשעה קלה אני יכולה לזוגם. אמר לה: אם קלה היא בעיניך, קשה היא לפני הקדוש-ברוך-הוא כקריעת ים-סוף" [בראשית רבה סח].

136. כתב על לוח לבו

כתב על לוח לבו = השתדל לזכר היטב.
דוגמה: לא שכחתי את בקשתה של עורכת המשנה, כתבתי על לוח לבי.
מקור: חסד ואמת אל-יעזבך, קשרם על נהרותיך, כתבם על-לוח לבך [משלי ג ג].

137. כתמול שלשום

כתמול שלשום = כמים שעברו.
דוגמה: חיהו של המשפחות השכולות ש של הזורים השפולים לאחר האסון אינם עוד כתמול שלשום.
מקור: ונרא יעקב את-פני לבו, והנה איננו עמו כתמול שלשום [בראשית לא ב]. מדוע לא כליתם [סימיתם] חקכם [המכסה הקבועה לכם] ללבן כתמול שלשם [שמות ה יד].

138. לא בא כבושם הזה = לעילא ולעילא = משופרא דשופרא = עידי עידי

לא בא כבושם הזה = לעילא ולעילא = משופרא דשופרא = עדי עדי = מעלה, אין כמוהו.
דוגמה: המפקחת והמנהלת שצפו בשעור לשון אצל המורה הצירית-קדרית החליטו פה אחד: לא בא כבושם הזה.
מקור: "ותתן למלך מאה ועשרים כפר זהב ובשמים הרבה מאוד ואבן יקרה לא בא כבושם ההוא עוד לרוב, אשר-נתנה מלפת שבה למלך שלמה" [מלכים א' י, י].

139. לא בכדי

לא בכדי = לא לריק, לא לשוא. בכדי = לריק [אנמית].
דוגמה: לא בכדי שבתו המורים חברי ארגון המורים העל-יסודיים, ולכן זכו לאהדת הצבור.
מקור: לא שדי אינש זוזי בכדי = אין אדם זורק מעות לחנם. [פתיבות לו].

140. לא הותיר אבן על אבן

לא הותיר אבן על אבן = לשלילה: הרס כל חלקה טובה, ולחייב: חקר את הנושא ביסודיות.
דוגמה: במאמצים לאתור הסמים הדחפור לא הותיר אבן על אבן. ראש הממשלה ענה לכל הטענות שהשמעו נגדו, הוא לא הותיר אבן על אבן.
מקור: מטרים שום אבן על אבן [חגי ב טו].

141. לא היה ולא נברא

לא היה ולא נברא = אין בו שמץ של אמת. גמל פורח באויר, לא דבים ולא יער, לא היו דברים מעולם, לא מנה ולא מקצתה, לא מניה ולא מקצתה, מגדל הפורח באויר, עורבא פרח.
דוגמה: הספור על השחיתות בעירייה מצוץ מן האצבע, לא היה ולא נברא.
מקור: תרגום מארמית: ישב אחד החכמים לפני ר' שמואל בר נחמני ואמר: איוב לא היה ולא נברא, אלא משל היה [בבא בתרא דף טו עמוד א].

142. לא היו דברים מעולם

לא היו דברים מעולם = אין כל יסוד לדברים, הכל שקר וכזב. גמל פורח באויר, לא דבים ולא יער, לא היה ולא נברא, לא מנה ולא מקצתה, לא מניה ולא מקצתה, מגדל הפורח באויר, עורבא פרח.
דוגמה: בבית-המשפט כפר הנהג העברין בכתב האשום וטען: להד"ם [לא היו דברים מעולם].

מקור: תרגום מארמית: אמר לו: "שלוש פרות מסרתי לך, ומתו כֵּלָן בְּשֵׁל פְּשִׁיעַתְךָ". השיב לו: "ראשית, לא היו דברים מעולם". [בבא מציעא דף ה, עמוד א].

143. לא טמן ידו בצלחת

לא טמן ידו בצלחת = לא ישב בחבוק ידים. צלחת = כיס בבגד.
דוגמה: בחודש יולי שנת 1974, לאחר שורת פגועים בישובי הצפון, הוקם "המשמר האזרחי", לא טמנתי ידי בצלחת והצטרפתי אליו.
מקור: טמן עצל ידו בצלחת, גם אל פיהו לא ישיבנה [משלי יט, כד].

144. לא יסולא בפז

לא יסולא בפז = בעל ערך רב מאוד, יקר מאוד. יסולא = ישקל, יעריכו אותו. פז = כנוי לזהב מבהר.
דוגמה: מבקר האמנות התרשם מאוד מציוריה ומיצירות הקדרות של המורה וכתב בין היתר: "לא תסולא בפז עבודתה של רבת הכשרונות".
מקור: בני ציון היקרים המסלאים בפז [מגלת איכה ד, ב].

145. לא כהתה עינו

לא כהתה עינו = לא נס לחו = עדין לא תש כוחו, שומר על רענותו.
דוגמה: אף-על-פי שלמורה מלאו ששים שנה, עדין לא כהתה עינו ולא-נס לחו, שעוריו מרתקים.
מקור: לאלחו, ושעוריו מרתקים. ומשה בן-מאה ועשרים שנה במותו, לא כהתה עינו, ולא-נס לחו [דברים לד ז].

146. לא מאהבת מרדכי אלא משנאת המן

לא מאהבת מרדכי אלא משנאת המן = המעשה נעשה לא מתוך אהבה לפלוני, אלא מתוך שנאה ליריבו.
דוגמה: מנהל הקבוצה עזר לפדורגלן לא מאהבתו אלא משנאתו למאמן, שהוא יריבו של המנהל.
מקור: לא מפני שאוהבים את מרדכי אלא מפני ששונאים את המן [מגלה טז].

147. לא מדבשך [מדובשך] ולא מעוקצך

לא מדבשך ולא מעקצך = לא מן הטוב שבדבר ולא מן הרע שבו.
דוגמה: הגזבר שנחשד במעילה ענה בטלפון לעתונאי הבכיר: "איני מגיב, לא מדבשך ולא מעקצך".
מקור: "ויאמר אלהים אל-בלעם לא תלך עמהם" [במדבר כב יב] - אמר לו: אם כן אקללם במקומי - אמר לו: לא תאר את העם. אמר לו: אם כן אברכם. אמר לו: אין הם צריכין לברכתך - "כי ברונ הוא". משל אומרים לצרעה: "לא מדבשך ולא מעקצך" [מדרש תנחומא פרשת בלק].

148. לא מעלה ולא מוריד

לא מעלה ולא מוריד = אין הוא משנה דבר, אין לדבר כל חשיבות.
דוגמה: החלט להגביל את שעות הנהיגה לנהגים צעירים, אך, לצערי, צעד זה לא מעלה ולא מוריד, ומספר התאונות אינו פוחת.
מקור: דברי חלומות - לא מעלין ולא מורידין [גיטין נב].

149. לא נס לחו

לא נס לחו = עדין לא תש כוחו, שומר על רענותו.
דוגמה: אף-על-פי שלמורה מלאו ששים שנה, עדין לא נס לחו, ושעוריו מרתקים.
מקור: ומשה בן-מאה ועשרים שנה במותו, לא כהתה עינו, ולא-נס לחו [דברים לד ז].

150. לא תחסום שור בדישו

לא תחסום שור בדישו = אל תמנע מאדם העובד בעבודה מסוימת טובת הנאה לעצמו מאותה עבודה. בשעה שהשור דש, אל תחסום את פיו, כדי שהוא לא יאכל בזמן העבודה.
דוגמה: עובדי המטבח במסעדות רשאים לאכול פאות נפשם בעת הכנת המאכלים, כיון שאין לחסום שור בדישו.
מקור: לא תחסום שור בדישו [דברים כה, ד].

151. לו צדיקים

לו צדיקים = שלושים וששה [בגימטריה ל= 30, ו= 6] צדיקים נסתרים הנמצאים לפי המסורת העממית בכל דור. הם עוסקים בסתר בתורה ובחכמה - ובזכותם העולם מתקיים. כיום מקבל לומר זאת גם על מי שמוכן לסייע לנצרך שלא על מנת לקבל פרס.
דוגמה: על אחדים מחברי קהלת בית פנסת "בית בלומה" בפתח תקנה נתן לומר בפה מלא כי אלה משתייכים לחבורת שלושים וששה [לו] הצדיקים.
מקור: על יסוד הנאמר ב"ספה" מה

152. לוט בערפל

לוט בערפל = לא ברור, מערפל. לוט = עטוף, מכסה.
דוגמה: חברת הבניה הכריזה על הפסקת פעילותה כיון שפשטה רגל [ראה ערך "פשט רגל"], ועתידם של רוכשי הדירות לוט בערפל.

מקור: המקור לויט בערפּל. ח"נ [חיים נחמן] בנאליק כתב ב"רזי לילה" את הצרוף "התעלומה לויט באפלה".

153. לזות שפתיים

לזות שפתיים = דבּה, דבּרי שְקָר.
דוגמה: חוּבָה עֲלִינוּ לַהֲזַהַר בְּכַבּוּדָם שֶׁל חִזְלֵי צֶה"ל [צבא הגנה לישראל] וקציניו ולהמנע מלזות שפתיים.
מקור: הסר ממך עקשות פה, ולזות שפתיים הרחק ממך [משלי ד כד].

154. לטש את עיניו

לטש את עיניו = אִמַץ אֶת מַבְטֹו אֲגַב הַבַּעַת הַפְתָּעָה, שִׁנְאָה, קִנְאָה, בַּעַקָר, תִּאָוָה.
דוגמה: החתול לטש את עיניו לעבר כד החלב שנוצב בפתח הבית.
מקור: צרי ולטוש עיניו לי [איוב טו ט].

155. ליבו סמוך ובטוח

לבו סמוך ובטוח = הוא משכנע.
דוגמה: מפקד חיל האויר היה סמוך ובטוח כי הפעלה תצלחה, ואכן צדק.
מקור: נכון לבו בטוח בה', סמוך לבו, לא יירא [תהלים קיב ז-ח].

156. ליל שימורים

ליל שימורים = לילה שנקבע למשמרת, לזכרון לכל הדורות.
דוגמה: ליל שימורים עשה ה' כדי להוציא את בני ישראל ממצרים.
מקור: הלילה הזה לה' שמרים לכל-בני ישראל לזרתם [שמות יב מב].

157. לכל מאן דבעי [ארמית]

לכל מאן דבעי = לכל מי שרוצה. בעה = בקש.
דוגמה: בראש תעודה או המלצה נהוג לכתב "לכל המעניין" או "לכל מאן דבעי".
מקור: לכל מאן דבעיל חדושי הרמב"ן (רבי משה בן נחמן), מסכת "בבא מציעא", דף קח עמוד ב.

158. למען יראו / ישמעו ויראו

למען יראו / ישמעו ויראו = ענין לדגמה, כדי שכל שומעיו יפחדו לחטוא.
דוגמה: התובע בקש להחמיר בענישו של הפוליטיקאי, לא רק בגלל חטאו הכבד אלא גם "למען יראו / ישמעו ויראו", מאחר שהטרת נשים הפכה, לצערנו, לתופעה נפוצה.
מקור: והאיש אשר-צעשה בזדון לבלתי שמע אל-הכהן העמיד לשרת שם את-ה' אלהיך או אל-השפט, ומת האיש ההוא ובערת הרע מישראל. וכל-העם ישמעו ויראו ולא יזידון עוד [דברים יז יב-יג].

159. לפני ולפנים

לפני ולפנים = לתוך, פנימה. לפני = בפנים, בתוך.
דוגמה: החוקר הצעיר השקיע שעות רבות במחקרו ביון שרצה להקיף את הנושא לפני ולפנים.
מקור: מקדש הקדש - זה לפני ולפנים [יומא סא].

160. לפני משורת הדין

לפנים משורת הדין = התנהגות שיש בה חסד ורחמים, לא לפי חמרת הדין.
דוגמה: השוטר עצר את הנהג החיל שלא ציט לתמרור "עצור", אך הסתפק באזהרה לפני משורת הדין.
מקור: יהי רצון מלפניך שיכבשו רחמיך את פעסך ויגלו רחמיך על מדותיך ותתנהג עם בניך במדת הרחמים ותכנס להם לפני משורת הדין [ברכות ז, א].

161. לשון סגי-נהור [ארמית]

לשון סגי - נהור = הוראה מהפכת, שמוש במלה באפן שהאדם האומר אותה מתכוון למשמעה ההפוך של המלה. סגי = הרבה. נהור = אור, וכך מכנים בלשון הפוכה את העור. הכנוי המקורי נתן לעור בעין אחת, שלעמת העור הגמור הריהו "רב אור".
דוגמה: הפועל מרשל ואטי, וחבריו מכנים אותו בלשון סגי - נהור "זריז".
מקור: רב ששת סגי-נהור הנה = הנה [ברכות נח].

162. לשם שמיים

לשם שמיים = לא לטובתו הפרטית של אדם או לפרסום שמו, אלא למען רעיון נעלה.
דוגמה: מרבית חברי המתנדבים ליחידת התנועה המשטרתית עושים זאת לשם שמיים.
מקור: וכל העמלים עם הצבור יהיו עמלים עמהם לשם שמיים [פרקי אבות פ"ק שני משנה ב].

163. מאיגרא רמא לבירא עמיקתא [ארמית]

מאיגרא רמא לבירא עמיקתא = ירידה בדרך כלל פתאומית ממצב טוב למצב רע. אגרא = גג. רמא = גבוה.
דוגמה: השר לשעבר שהרשע בהברחת סמים נקלע למצב של מאגרא רמא לבירא עמיקתא.
מקור: תרגום מארמית: רבי היה נוטל ספר קינות וקורא בו. כשהגיע לפסוק זה: "השליך משמים ארץ" [איכה ב א] נפל [הספר] מידו. אמר: מאגרא רמא לבירא עמיקתא [חגיגה ה, עמוד ב].

164. מדחי אל דחי / מן הפחת אל הפח

מדחי אל דחי = מצרה אל צרה = מן הפחת אל הפח. דחי = כשלוך, תקלה. פחת = חפירה עמקה באדמה. פח = מלכדת לצפורים, מכשול, תקלה.

דוגמה: לצער ארחי המדינה ותושביה, פוליטיקאים לא מעטים משחיתים דרכיהם והולכים מדחי אל דחי.

מקור: נודד וגולה מדחי אך אל דחי [היודה אלחריזי איתאל 35].

165. מודה ועוזב ירוחם

מודה ועוזב ירוחם = יש לסלוח למי שמודה בחטאו ועוזב את דרכו הרעה.

דוגמה: הגנב שהודה מיד באשמה, יצא בעונש קל שכן מודה ועוזב ירוחם.

מקור: מכסה פשעיו לא יצליח, ומודה ועוזב ירוחם [משלי כ"ח, יג].

166. מול / בפני שוקת שבורה

מול / בפני שוקת שבורה = הרס כל התקוות. שוקת = מכל קעור ומאריך להשקות בו בהמות.

דוגמה: רוכשי הדירות בחברה הקבלנית בחברה הקבלנית שפשטה רגל, שינדה מנכסיה, [ראה ערכים: "ירד מנכסיו", "פשט רגלי", עומדים פעת, לאחר שהשקיעו בדירה הנכספת את כל הונם, מול / בפני שוקת שבורה.

מקור: שאול מן האגדה על "הדיג ודג הזהב", המספרת על הנפלאות והעשר שנתן דג הזהב לדיג עני, אך בסופו של דבר נעלם העשר והדיג חזר לחיי עני ודלות - אל השוקת השבורה.

167. מושב לצים

מושב לצים = חברת רשעים המיטיבים לנאום ומסיטים את שומעיהם לדרך הרעה.

דוגמה: עם המעבר לבית החדש ולקראת שנת הלמודים החדשה הבטיח רותם להוריו ולעצמו, כי לא ישב עוד במושב לצים.

מקור: אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים, ובדרך חטאים לא עמד, ובמושב לצים לא ישב [תהלים א].

168. מטוב עד רע

מטוב עד-רע = לא החליף עמו מלה, לא דבר אתו כלל.

דוגמה: לבן הזהר בחלום הלילה לבל ידבר עם יעקב מטוב עד-רע.

מקור: ויבא אלהים אל-לבן הארמי בחלום הלילה ויאמר לו: השמר לך פן-תדבר עם-יעקב מטוב עד-רע [בראשית לא כד].

169. מילים / דברים / כדורבנות / כדורבנות

מילים / דברים / כדורבנות / כדורבנות = דברים שנונים, פסקניים הדוקרים כדורבנות. דרבן = מסמר בראש המוט [מלמד-הבקר] שמשותפים בו לזרוז הבקר בעבודה בשדה.

דוגמה: השופטת השמיעה דברים / מילים כדורבנות / כדורבנות כאשר הרשיעה את חבר הכנסת.

מקור: דברי חכמים כדורבנות וכמשמרות נטועים בעלי אספות [קוהלת יב יא].

170. מלחך פנכי / פנכא [ארמית]

מלחך פנכי = מלחך פנכא = חנפן. בארמית: מלחך פנכי = מלחך פנכא = מלקק קערות. פנכא = קצרה, צלחת.

דוגמה: השחקן המאכזב טען בפני חבריו שכל אחד מהם הוא מלחך פנכא ומתרפס לפני המאמן.

מקור: תנו רבנן: כל תלמיד-חכם המרבה סעודתו בכל מקום, לבסוף מחרים את ביתו, ומאלמן את אשתו, ומיתם את גוזליו, ותלמודו משתכח ממנו, ומחלוקות רבות באות עליו, ודבריו אינם נשמעים, ומחלל שם שמים ושם רבו ושם אביו, וגורם שם רע לו ולבניו ולבני בניו עד סוף כל הדורות.... רב פפא אמר [קוראים לו] בר מלחך פנכי. [פסחים, מ"ט]

171. מן הפחת אל הפח / מדחי אל דחי

מן הפחת אל הפח = מדחי אל דחי [ראה ערך] = מצרה אל צרה. פח = מלכדת לצפורים, מכשול, תקלה. פחת = חפירה עמקה באדמה. דחי = כשלוך, תקלה.

דוגמה: השחקן שפרש מן הקבוצה עקב חסיו הרעועים עם המאמן לא שיתף במשחקיה של הקבוצה החדשה, וכך, לצער, הסתבר לו שהוא נפל מן הפחת אל הפח.

מקור: הגס מקול הפחד יפל אל- הפחת, והעולה מתוך הפחת ילכד בפח [על פי ישעיהו כד יח].

172. מנה אחת אפיים

מנה אחת אפיים = 1. מנה כפולה ומכפלת. 2. תאור תגובה קשה הבאה להשיב למישהו כגמולו.

דוגמה: בנאומו החריף בפנסת השיב ראש הממשלה מנה אחת אפיים לכל תוקפיו.

מקור: ולחנה יתן מנה אחת אפיים [שמואל א' א, ה].

173. **מס שפתיים**

מס שפתיים = דברים היוצאים מן הפה כדי לציאת ידי חובה, בלא כוונה כלשהי לפעול למען קיומם.
דוגמה: חברי-כנסת רבים אינם מתכוונים לסייע לצבור הבוחרים, וכל הבטחותיהם הן בגדר מס שפתיים בלבד.
מקור: צרוף מן הספרות החדשה [מספרות ההשקלה ועד זמינו].

174. **מסולתו ומשמנו / מסולתה ומשמנה**

מסולתו [מסולתו / מסולת שלו] ומשמנו / מסולתה [מסולתה / מסולת שלה] משמנה = מהטוב ומהמבחר, מהחלק המשבח מכל. שאול מהכתוב בספר "ויקרא".
דוגמה: "מבצע יונתן", מבצע נועז של צה"ל לחלוץ ישראלים חטופים מאנטבה שבאוגנדה [יוני 1976] השתלטו לוחמי סיירת מטכ"ל [מטה כללי], מסולתה ומשמנה של לוחמי צה"ל, על החוטפים.
מקור: ונפש כי-תקריב קרבן מנחה לה' סלת יהיה קרבנו, ויצק עליה שמו ונתן עליה לבנה [מין בשם] [ויקרא ב.ב].

175. **מעז יצא מתוק**

מהאכל יצא מאכל, ומעז יצא מתוק = תוצאה חיובית לדבר שלילי.
דוגמה: בעת שהיתו בפלא למד העברין לקרוא ולכתוב, מעז יצא מתוק.
מקור: ויאמר להם: מהאכל יצא מאכל, ומעז יצא מתוק, ולא יכלו להגיד החידה שלשת ימים [שופטים יד, יד]. פאשר רד שמשון עם הוריו לתמנע לפגש את הורי דלילה, הגיעו עד הכרמים מחוץ לעיר. פאן חכה שמשון, והוריו הלכו העירה. בהתהלכו בין הכרמים ארי צעיר הגיע אליו בשאגה, רוח ה' צלחה על שמשון, והארי נקרע בקלות בידיו של הגבור. במשנתה שנערך לכבוד החתונה חד שמשון את החידה, כמנהג הקדמונים, שפתרונה הוא - מן האכלו, מן הטורף יצא מאכל, ומן החזק והנורא יצא דבש

176. **מפח נפש**

מפח נפש = אכזבה קשה, זאוש.
דוגמה: החולה יצא במפח נפש מן השיחה עם רופאו האישי.
מקור: ועיני רשעים תכלינה, ומנוס אבד מניהם, ותקנתם מפח-נפש [איוב יא כ].

177. **מקדמת דנה [ארמית]**

מקדמת דנה = מלפני כן, מאז ומעולם, מימים קדומים ביותר.
דוגמה: חובת התלבשות האחיזה בבתי הספר קימת מקדמת דנה, והוכיחה את הצדקת הנהגתה בכל הדורות.
מקור: די-הנא בנה מקדמת דנה שניו שגיאן... [עזרא ה י א]. תרגום: אפשר היה בנוי מלפני כן [זה] שנים רבות

178. **מר ונמהר**

מר ונמהר = דבר נורא שבא לפתע.
דוגמה: היום בו נחטף החיל גלעד שליט, יום מר ונמהר, לא נשפח בחברה הישראלית.
מקור: הפשדים הגוי המר ונמהר [חבקוק א ו].

179. **מרב עצים לא רואים את היער**

מרב עצים לא רואים את היער / יראה היער = מרב טפול בפרטים ובפרטי פרטים מטשטש הענין בקלותו.
דוגמה: אצל מרצה שאינו יודע להבחין בין טפל לבין עקר, מרב עצים לא יראה היער, וקהל שומעיו משתעמם.
מקור: מרב עצים לא יראה היער [ח"נ ביאליק "הלכה ואגדה"].

180. **מרע ועד טוב**

מרע ועד טוב = לא דבר עמו כלל.
דוגמה: לאחר שאמנון אנס את אחותו תמר, אבשלום כעס עליו ולא דבר עמו מרע ועד טוב.
מקור: ולא-דבר אבשלום עם-אמנון למרע ועד-טוב [שמואל ב יג כב].

181. **משאת נפש**

משאת נפש = דבר שאדם נושא אליו את נפשו / שואף ונכסף אליו.
דוגמה: משאת נפש של כל קצין במשטרת ישראל בדרגת נצב היא להתמנות לתפקיד המפקח הכללי [מפ"כ ל].
מקור: הסופר אברהם מאפו

182. **משוא פנים**

משוא פנים = הפליה לטובה. נשא פנים = הפליה לטובה שלא כדין.
דוגמה: מורה טוב, מורה לחיים, אינו מפלה לטובה בין תלמיד לתלמיד, וכל החלטה מתקבלת אצלו ללא

משוא פנים.

מקור: כי-אין עם-ה' אלהינו עולה ומשא פנים ומקח-שחד [דברי הימים ב יט ז].

183. משנתו סדורה

משנתו סדורה = כל מה שלמד מסדר אצלו היטב בראש. משנה = למוד, מה שאדם שונה / לומד.

דוגמה: על חתן התלמוד העולמי לנער נכתב בצדק בעתון: "החתן-משנתו סדורה לוי".

מקור: משנתו סדורה לו [תענית ח].

184. משענת קנה רצוץ

משענת קנה רצוץ = משענת בלתי-נציבה, שמסכנת את המשפתמש בה. בשם זה פנו הנביאים ישעיהו ויחזקאל את מצרים.

דוגמה: ראש הממשלה נשען, לצערי, על חברי-כנסת משחתים, על משענת קנה רצוץ.

מקור: עתה הנה בטחת לך על-משענת הקנה הרצוץ הזה, על מצרים, אשר יסמך איש עליו ובא בכפו ונקבה, כן פרעה מלך-מצרים לכל-הבוטחים עליו [מלכים ב' יח, כא].

185. מתוך שלא לשמה בא לשמה

מתוך שלא לשמה בא לשמה = העוסק בדבר לא מתוך אהבה לדבר, סופו שיאהב את הדבר עצמו.

דוגמה: תלמידים בכל רחבי העולם החלו לענן באתר הניבים לפי בקשת המורים ללשון עברית, והיום הם גולשים לאתר זה בכל עת, מתוך שלא לשמה בא לשמה.

מקור: מתוך שלא לשמה בא לשמה [פסחים ג]. אמר רב יהודה אמר רב, לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אפלו שלא לשמן, שמתוך שלא לשמן בא לשמן [נזיר כג].

186. נאה דורש ונאה מקיים

נאה דורש ונאה מקיים = אומר דברים נפים ואף מקיים אותם בצורה נפה.

דוגמה: עובדי-ההוראה מצפים כי השר החדש יתגלה כנאה דורש ונאה מקיים.

מקור: אמרו לו לכו עזאי: יש נאה דורש ונאה מקיים, נאה מקיים ואין נאה דורש, ואין נאה מקיים! [בבמות דף סג, עמוד ב].

187. נאה דורש ונאה מקיים

נאה דורש ונאה מקיים = אומר דברים נפים ואף מקיים אותם בצורה נפה.

דוגמה: עובדי-ההוראה מצפים כי השר החדש יתגלה כנאה דורש ונאה מקיים.

מקור: אמרו לו לכו עזאי: יש נאה דורש ונאה מקיים, נאה מקיים ואין נאה דורש, נאה דורש ואין נאה מקיים! [בבמות דף סג, עמוד ב].

188. נפת [צופים] תטפנה שפתותיו = דבש וחלב תחת לשונו

נפת [צופים] תטפנה שפתותיו = דבריו מתוקים ונעימים לאזן. בדרך כלל נאמר בלגלוג קל, באירוניה. נפת = דבש נוזל היוצא מחלות-דבש. צופים = רבוי של צוף - המיץ המתוק שמפרישים הפרחים השונים. חלת דבש = טבלה של דונג [שענה] ובה נעשה הדבש על-ידי הדבורים.

דוגמה: דברי השר מלאי הבטחות, אך אין להאמין לו - נפת [צופים] תטפנה שפתותיו, דבש וחלב תחת לשונו.

189. נזיד עדשים

נזיד עדשים = דבר פחות-ערך תמורת דבר יקר, במחיר זול.

דוגמה: הצעת השכר לארגוני המורים היתה נסיון לפטור אותם בנזיד עדשים.

מקור: ויאמר עשו אל-יעקב, הלעיטני נא מן-האדום האדום הזה, כי ענף אנכי... וימכר את בכורתו ליעקב. ויעקב נתן לעשו לחם ונזיד עדשים [בראשית כה, ל - לד].

190. נזם זהב באף חזיר

נזם זהב באף חזיר = משל למי שמתהדר בחיצוניותו והוא עצמו ריק מפל תכן. נזם = תכשיט בצורת טבעת מתכת שהנשים היו נושאות בנחירי האף או בקצה בידל האזן.

דוגמה: תלבשתה הדורה ודרכי התנהגותה נועדו לכסות על בורותה וריקנותה מדעת - נזם זהב באף חזיר.

מקור: נזם זהב באף חזיר אשה יפה וסרת טעם [משלי יא כב].

191. נחבא אל הכלים

נחבא אל הכלים = אדם צנוע ומתנהג בענוותנות.

דוגמה: האיש המשתייך לקהלת המודיעין נחבא אל הכלים, ולכן אין יודעים מהי תרומתו הענקית לבטחון המדינה ולקיומה.

מקור: ויילכד שאול בן-קיש, ויבקשהו ולא נמצא. וישאלו-עוד בה': הבא עוד הלום איש? ויאמר ה': הנה-הוא נחבא אל הכלים [שמואל א' י, כא - כב].

192. נחה / נתקרה דעתו

נחה דעתו / נתקרה דעתו = נרגע, לא כעס עוד, נעשה מרצה.

דוגמה: הסטודנט שחש קפוח בהערכת עבודתו, לא הניח למרצה, עד אשר נתישבו שניהם לעיון מחדש בעבודה, אזי נחה / נתקרה דעתו של הסטודנט.
מקור: תנוח דעתך [יומא סו]. ולא נתקרה דעתו עד שיעשה נקמה באדם [במדבר רבה יד].

193. נחה עליו הרוח

נחה עליו הרוח = קבל השראה.

דוגמה: כאשר נחה הרוח על סיגי קזו, מאירת האתר, היא אוחות בגדה במכחול מול בד הציור ומצרת ציורים נפלאים.

מקור: ונחה עליו רוח ה', רוח חכמה ובינה... [על פי ישעיה יא ב].

194. ניצחון פירוס

ניצחון פירוס = ניצחון שהמחיר הכבד ששלם עבורו בקרבנות מאפיל על שמחת הניצחון.

דוגמה: על אחד הקרבות במלחמות ישראל ששלם עבורו בקרבנות רבים נאמר "ניצחון פירוס".

מקור: על שום קריאתו המפרסמת של פירוס מלך אפירוס שבנין העתיקה במאה השלישית לפני הספירה שנצח את הרומאים. פירוס קרא: "עוד ניצחון כזה ואבדנו, כי נשאר בלא צבא

195. נכמרו רחמיו

נכמרו רחמיו = נתעוררו רחמיו.

דוגמה: רחמי השופט נכמרו על העברון הצעיר, והנער לא נשלח לפלא.

מקור: וימהר יוסף פי- נכמרו רחמיו אל- אחיו ויבקש לבכות [בראשית מג ל].

196. נכנס בעובי הקורה

נכנס בעובי הקורה = למד היטב את הענין, התעמק בו.

דוגמה: מזמן שהרמטכ"ל [ראש המטה הכללי] נכנס בעובי הקורה, במחנות צה"ל פסק הזלזול במזון.

מקור: מהו שכתוב "יענך ה' ביום צרה, ישגבך שם אלהי יעקב" [תהלים כ], אלהי יעקב ולא אלהי אברהם ויזחק - מכאן לבעל הקורה שיכנס בעוביה של קורה [ברכות דף ס"ד, עמוד א']. הפננה היא שבעל הקורה חיב לתפוס את הקורה בחלק העבה ביותר שהוא גם החלק הכבד ביותר, וכך יוכל להזיז את הקורה.

197. נכסי צאן ברזל

נכסי צאן ברזל = דברים בעלי ערך קים ומתמיד.

דוגמה: השיר "אחי הצעיר, יהודה", שיר שכתב אהוד מנור ז"ל לזכר אחיו שנפל בעת מלוי תפקידו בצה"ל, הוא מנכסי צאן ברזל של הזמר העברי.

מקור: אין מקבלין צאן ברזל מישראל, מפני שהוא רבית, אבל מקבלין צאן ברזל מן הנכרים ולווין מהן ומלוין אותן ברבית [משנה בבא מציעא ה ה].

198. נמלט בעור שיניו

נמלט בעור שיניו = הצליח לברוח תוך ותור על רכושו.

דוגמה: לדברי העתונאי, המרגל הצליח להמלט בעור שיניו לאירוזה בעזרת מפעיליו מסוריה.

מקור: בעורי ובבשרי דבקה עצמי, ואתמלטה בעור שני [איוב יט, כ].

199. נסתם הגולל

נסתם הגולל = בא הסוף לדבר. גולל = אבן לסתימת קבר חצוב בסלע.

דוגמה: בגלל הקצוץ בתקציב נסתם הגולל על התכנית להקים בית ספר חדש.

מקור: כל שאומרים בפני המת יודע עד שישתם הגולל [שבת, דף קנב עמוד ב].

200. נפטר באביב / בדמי ימיו = נקטף באבו

באביב / בדמי ימיו = באמצע ימיו, בעודנו צעיר לימים.

דוגמה: רחל, המשוררת מכנרת, נפטרה באביב / בדמי ימיה.

מקור: הספרות החדשה [מספרות ההשכלה ועד מינו]. אני אמרתי בדמי ימי אלכה בשערי שאול [ישעיהו לח י].

201. נפל דבר

נפל דבר = התרחש, קרה משהו.

דוגמה: אחדים משרי הממשלה לא הביעו דעתם בעת ישיבת הממשלה, אלא חפו לראות איך יפל דבר.

מקור: שבי, בתי, עד אשר תדעי איך יפל דבר [מגלת רות ג יח].

202. נפל למשכב

נפל למשכב = חלה, נאלץ לשכב במטה עקב מחלה.

דוגמה: התלמיד נפל למשכב ביום בחינת הבגרות, ולכן נבחן פעבור שלושה חודשים.

מקור: והכה איש את רעהו... ונפל למשכב [שמות כא יח].

203. נפלו פניו

נפלו פניו. 1. פניו נעשו קודרים, נעצב אל לבו. נפלו פניו. 2. בלשון ספרותית - מראה פניו הורע, הפנים נעשו כחוישים ורזים.

דוגמה: 1. למשמע התוצאה מן המגרש בירושלים נפלו פניהם של שחקני פתח תקוה. 2. לא היה זה נעים לראות עד כמה נפלו פניה של המורה בעת מחלתה.

מקור: ויאמר ה' אל קין: למה חרה לך, ולמה נפלו פניך? [בראשית ד, ו].

204. נר לרגליו

נר לרגליו = עקרון שלפיו הוא מתנהג.

דוגמה: בני הישיבות מעריצים את הרבנים, והרבה משיחות הרבנים הן נר לרגלי הנערים.

מקור: נר-לרגלי דברך [תהלים קיט, קה]. לידע כללי: מזמור קיט בנוי על-פי סדר אותיות האלף-בית כסדרן. כל אות פותחת שמונה פסוקים, ולכן מספר פסוקיו של המזמור הוא מאה שבעים וששה. לפנינו המזמור הארוך ביותר בתנ"ך.

205. נשגב מבינתו

נשגב מבינתו = קשה לו להבין את הנושא.

דוגמה: נשגב מבינתי כיצד אנשים רמי-מעלה בפוליטיקה הישראלית אינם שומרים על כבודם ומסתבכים בהטרדה מינית.

מקור: פליאה דעת ממני, נשגבה לא-אוכל לה [תהלים קלט ו].

206. נשיאים ורוח וגשם אין

נשיאים ורוח - וגשם אין = משל להתנהגות המטפחת צפיות שוא, שסופן אכזבה וצער. נשיאים = עננים נושאי גשם.

דוגמה: על מרבית ההבטחות של המעמדים לראשות הממשלה נתן לומר: נשיאים ורוח - וגשם אין.

מקור: נשיאים ורוח - וגשם אין, איש מתהלל במתת-שקר [משלי כה יד].

207. נתכרכמו פניו

נתכרכמו פניו = פניו הצהיבו מבושה. כרכם = צמח בר ריחני בעל צבע כתם.

דוגמה: כאשר נתפס איש בגנבה נתכרכמו פניו.

מקור: ולא יכל להשיבו, ונתכרכמו פניו [בראשית רבה כ].

208. נתלה / תלה עצמו באילן גדול

נתלה / תלה עצמו באילן גדול = הסתמך על ממחה.

דוגמה: כדי לשכנעך בצדקת דעתי בנושא הבטחוני, נתליתי / תליתי עצמי באילן גדול, ברמטכ"ל [ראש המטה הכללי] הנוכחי.

מקור: חמשה דברים צנה ר' עקיבא את ר' שמעון בן יוחאי כשהיה חבוש בבית האסורין - אמר לו: אם בקשת ליחנק, התלה באילן גדול [פסחים קיב].

209. נתמלאה / מלאה הסאה

נתמלאה / מלאה הסאה = הגדשה המדה, הדבר נעשה עד תמו. סאה = אחת ממדות הקבש שהיו נהוגות בימי קדם בישראל. אברהם בקש משרה בבראשית יח: "מהרי שלש סאים קמח סלת".

דוגמה: לאחר שהנהג השכור הרג משפחה שלמה הבין בית המשפט כי נתמלאה / מלאה הסאה וחובה לשלול לצמיתות מן הנהג את רשיון הנהיגה שלו.

מקור: אין הקדוש-ברוך הוא נפרע מן האדם עד שתתמלא סאתו [סוטה ט].

210. נתן בכוס עינו = נתן עינו בכוס

נתן בכוס עינו = החל לשתות לשכרה.

דוגמה: לדברי העתונאים, השחקנית נותנת בכוס עינה עקב חוסר הצלחתה על הבמה.

מקור: אל-תרא יין כי יתאדם, כי-יתן בכוס עינו [משלי כג לא].

211. סבב אותו בכחש

סבב אותו בכחש = רמה אותו, הטעה אותו.

דוגמה: הנהג שהאשם בהריגה עקב נהיגתו הרשלנית, נסה לסובב בכחש את חוקרי משטרת ישראל, אך נכשל בנסיונותיו.

מקור: סבבוני בכחש אפרים, ובמרמה בית ישראל [הושע יב א].

212. סגי נהור

סגי = הרבה. נהור = אור, וכך מכנים בלשון הפוכה את הענר.

דוגמה: הפועל מרשל נאטי, וחבריו מכנים אותו בלשון סגי - נהור "זריז".

מקור: רב ששת סגי-נהור הנה = הנה [ברכות נח].

213. **סוס טרויאני**

סוס טרויאני = מזמה נגד מישהו המסתיעת בבגידה פנימית מסוית.
דוגמה: סביר להניח שפוחות הבטחון הישראליים נעזרים בפעלתם נגד ארגוני הטרור בסוסים טרויאניים.
מקור: על סוד האגדה היגנית על סוס עץ ענקי שהוכן פאלו קרבן לאלים, למען ובטיחו דרך צלחה ליגנים בשובם ממלחמתם על העיר טרויה. לאחר שהיגנים העמידו פנים פנסוגים מן העיר הם השאירו את הסוס, שבחללו התחבאו לוחמים יגנים. אנשי טרויה הכניסו את הסוס העירה, החלים היגנים פרוצו מתוכו, הכניעו את השומרים ופתחו את שערי העיר לפני היגנים. טרויה נכבשה

214. **ספרא וסיפא [ארמית]**

ספרא וסיפא = כוחו גדול בגשמיות וברוחניות. ספרא = סופר. סיפא = סיף.
דוגמה: ידידי איש משכיל וגם בקי בהניות העולם, אכן, ספרא וסיפא.
מקור: הביאו ר' אליעזר [לפני המלכות]. אמרו לו: מפני מה עסקת בתורה ומפני מה גנבת? אמר להם: אם סיף אני - אינני סופר, ואם סופר אני - אינני סיף, ומה זה אין בי, אף זה אין בי [עבודה זרה].

215. **סר וזעף**

סר וזעף = עצוב ונבדן.
דוגמה: הבחור שנכשל במבחני הקבלה לתכנית הטלוויזיה יצא מן האלפן סר וזעף.
מקור: ויבא אחאב אל ביתו סר וזעף [מלכים א כא ד].

216. **סתם עליו את הגולל**

סתם עליו את הגולל = הביא עליו את הקץ. גולל = אבן לסתימת קבר חצוב בסלע.
דוגמה: הקצוץ בתקציב סתם את הגולל על התכנית להקים בית ספר חדש.
מקור: על פי "נסתם הגוללי" - כל שאומרים בפני המת יודע עד שישתם הגולל [שבת, דף קנב עמוד ב].

217. **עבד כי ימלוד**

עבד כי ימלוד = זוטור [קטון] שעלה בדרגה החל לרדודות בפופים לו.
דוגמה: הפקיד הזוטור שנתמנה למנהל החל להכביד ידו על הנתונים למרותו- עבד כי ימלוד.
מקור: תחת שלוש רגזה ארץ ותחת ארבע לא-תוכל שאת: תחת-עבד כי ימלוד ונבל כי ישבע-לחם [משלי ל כא - כב].

218. **עבודה סזיפית**

עבודה סזיפית = עבודה קשה ומפרכת ללא תכלית וללא תועלת.
דוגמה: יהודים רבים עבדו בעבודה סזיפית בעת היותם פלואים במחנות עבודה בזמן מלחמת העולם השנייה.
מקור: הצרוף נובע משמו של סזיפוס מלך קורינתוס, שלפי המיתולוגיה היגנית נגזר עליו בשאול לגלגל לעד במעלה הגבעה סלע פבד, שהיה שב ומתגלגל למטה בכל פעם שהגיע לפסגה.

219. **עולם כמנהגו נוהג**

עולם כמנהגו נוהג = הכל מתנהל כרגיל, מה שהיה הוא שיהיה.
דוגמה: למרות שעיריית פתח תקנה סמנה מעברי חציה בעירנו, רבים אינם נוהגים להשתמש בם, ולכן מידי פעם נפגעים הולכי-רגל בעת חצותם את הכביש במקום אסור, עולם כמנהגו נוהג.
מקור: תנו רבנן: שאילו פילוסופין את הזקנים ברומי: אם אלהיכם אין רצונו בעבודה זרה, מפני מה אינו מבטלה? אמרו להם אלו לדבר שאין העולם צורך לו היו עובדין - היה מבטלו, הרי הן עובדין לחמה וללבויה ולכוכבים ולמזלות - יאבד עולמו מפני השוטים? אלא עולם כמנהגו נוהג, ושוטים שקלקלו עתידין לתן את הדין [עבודה זרה נד].

220. **עולם שכולו טוב**

עולם שכולו טוב = פנוי לעולם הבא, העולם שאחרי המות.
דוגמה: הנחמה על מות אדם היא כי הוא הולך לעולם שכולו טוב.
מקור: למען יאריכו ימיך ולמען ייטב לך [דברים ה, טו] ייטב לך בשלוח השן. כתיב למען ייטב לך והארכת ימים, הרי שאמר לו אביו: עלה לבירא והבא לי גוזלות. ועלה ושלח את האם ולקח את הבנים, ובחזרתו נפל ומת. היכן אריכות ימיו של זה? היכן טובתו של זה? אלא למען יאריכו ימיך - בעולם שכולו ארוך, ולמען ייטב לך - לעולם שכולו טוב [חליו דף קמב, עמוד א].

221. **עורבא פרח [ארמית]**

עורבא פרח = דבר שאין בו ממש. בארמית: העורב פרח. גמל פורח באויר, לא דבים ולא יער, לא היה ולא נברא, לא היו דברים מעולם, לא מניה ולא מקצתה, לא מנה ולא מקצתה, מגדל הפורח באויר.
דוגמה: לדעת הספורטאי, הכתבה על מנוי מאמן זר לנבחרת ישראל היא עורבא פרח, ואין לדברים כל יסוד.
מקור: שאל רב אויא את רב הונא: בהמה חצויה של נכרי וחציה של ישראל, מהו לשחטה ביום-טוב? אמר לו: מתר. אמר לו: וכי מה בין זה לנדרים ונדבות? אמר לו: עורבא פרח! [ביצה כא].

222. עזר כנגדו

עזר כנגדו = בפי העם כנוי לאשה, בת זוגו של אדם.
דוגמה: גברים רבים מודים כי כל הצלחה שלהם מתבססת בראש ובראשונה על ה"עזר כנגדו".
מקור: ויאמר ה' אלהים: לא-טוב היות האדם לבדו, אעשה-לו עזר כנגדו [בראשית ב יח].

223. עידן ועידנים [ארמית]

עידן ועידנים = זמנים רבים. עידן = זמן.
דוגמה: עקב המלחמה בצפון המדינה לא יצאו דגגי עכו לים זה עידן ועידנים.
מקור: ויתגהבון בידה עד-עידן ועידניו ופלג עידן=וינתנו בידו, עד מועד ומועדים ונחצי מועד [דניאל ז כה].

224. על אפו ועל חמתו

על אפו ועל חמתו = למרות התנגדותו. אף = כעס.
דוגמה: בחמשה באיר תש"ח [יום ששי, ארבעה עשר במאי 1948] קמה מדינת ישראל על אפו ועל חמתו של העולם הערבי.
מקור: על אפו ועל חמתו [רד"ק מלכים ב כד כ].

225. על כרעי / רגלי תרנגולת

על כרעי / רגלי תרנגולת משהו שאינו מוצק, נמצא במצב רופף ועלול להתמוטט בקלות.
דוגמה: לדעת רבים, התקציב השנתי של מדינת ישראל בנוי על כרעי / רגלי תרנגולת.
מקור: בטוי עממי מן הספרות החדשה [מספרות ההשכלה ועד זמנינו].

226. על עברי פי פחת

על עברי פי פחת = במקום מסוכן ביותר, על פי התהום. פחת = חפירה עמקה באדמה.
דוגמה: הגנבות בשדות הקבוץ ובמטעיו מעמידות את הקבוץ על עברי פי פחת מבחינה כלכלית.
מקור: עזבו ערים ושכנו בסלע ישבי מואב, והיו כיונה תקנו בעברי פי פחת [ירמיה מח כח].

227. על פיו ישק

על פיו ישק = יתנהג לפי הוראתו היחידה, לא יסור מדבריו.
דוגמה: פרעה הבטיח ליוסף כי על פיו ישק דבר.
מקור: אתה תהיה על-ביתי ועל-פיך ישק כל-עמי [בראשית מא מ].

228. עמד בדבורו

עמד בדבורו = קיים את הבטחתו.
דוגמה: לצערנו, מרבית הפוליטיקאים אינם עומדים בדבורם לבוחר, והמוני הבוחרים מתאכזבים.
מקור: הקדוש-ברוך-הוא עתיד להפרע ממי שאינו עומד בדבורו [בבא מציעא דף ד עמוד ב].

229. עמד בפרץ

עמד בפרץ = עצר את הסכנה, התערב בענין לתקנו. פרץ = מקום שנופרץ.
דוגמה: כאשר בקש שר האוצר להפחית מעט בשכרם המפוזר של נבחרי הצביר הם נזעקו ועמדו בפרץ כדי למנוע קבלת החלטה זו.
מקור: ויאמר להשמידם [ה' את העם בדרך ממצרים] לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו להשיב חמתו מהשחית [תהלים קו כא - כג].

230. עמד מנגד

עמד מנגד = עמד מרחוק ולא עזר.
דוגמה: השוטר סיע לנהגת הפצועה, אך בעלה ההמים עמד מנגד ולא נקף אצבע.
מקור: ביום עמד מנגד ביום שבות זרים חילו [עובדיה א, יא].

231. עניי עירך קודמים

עניי עירך קודמים = עניי המקום קודמים לעניי מקומות אחרים.
דוגמה: טפילתי באי-פטורי מורים מבית-ספרי לפני כל טפול אחר, כי עניי עירי קודמים.
מקור: רב יוסף "אם כסף תלוה את-עמי, את-העני עמד, לא-תהיה לו כנושה, לא תשימון עליו נשך [שמות כב, כד], עמי ונכרי - עמי קודם, עני ועשיר - עני קודם, ענייך ועניי עירך - ענייך קודמין, עניי עירך ועניי עיר אחרת - עניי עירך קודמין [בבא מציעא, עא]

232. עצת אחיתפל

עצת אחיתפל - כנוי לעצה שנועדה להזיק ולהכשיל. ספל = הפר, הפך לסכלות, לדבר שטות. אחיתפל, יועצו של דוד המלך, היה דווע בעצותיו הטובות. כאשר מרד אבשלום ביד אביו, עבר אחיתפל למחנה אבשלום. דוד בקש מאלהים שיפיר את העצות אשר ייעץ אחיתפל. היום רווח השמוש בביב "עצת אחיתפל" בהוראה הפוכה - עצת מכשילה ומרשעת.
דוגמה: השר הזר לבל ישמע לעצות אחיתפל, כנוי לעצותיו של היועץ הנותיק, פינון שלדעת אחדים, עדן שומר היועץ הנותיק אמונים לשר הקודם.
מקור: ספל -נא את-עצת אחיתפל [שמואל ב טו לא].

233. עקב אכילס

עקב אכילס = כנוי לנקודת תרפה [הצד החלש, הנקודה החלשה].
דוגמה: לדעתי, החלשה לקלפים היא עקב-אכילס של הנחקר בשוד.
מקור: גבור מלחמת טרויה, אכילס, אמו טבלה אותו בילדותו בנחל קסמים, כדי שלא יפגע בו לרעה שום נשק, אולם בשעת הטבילה אחזה האם בעקבו, ולפיכך מקום זה נשאר פגיע.

234. עשה לו כנפיים

עשה לו כנפיים = נודע ברבים במהירות רבה.
דוגמה: הידיעה על ההתנקשות המתעבת בראש הממשלה, יצחק רבין, זכרוננו לברכה, עשתה לה כנפיים.
מקור: פי עשה יעשה-לו כנפיים [משלי כג ה].

235. עשה לילות כימים

עשה לילות כימים = עבד יומם ולילה, לא נח אף לרגע.
דוגמה: עשיתי לילות כימים בקליטת העולים החדשים בערב חג הפסח.
מקור: מן הספרות החדשה [מספרות ההשכלה ועד מינו].

236. עשה נפשות ל-

עשה נפשות ל- = הרחיב את מעגל האוהדים והתומכים.
דוגמה: מקימי התנועה למען החזרת השבויים מנסים בכל דרך אפשרית לעשות נפשות לתנועתם
מקור: ואת-הנפש אשר-עשו בחרן (מתניחס לקניית עבדים) [בראשית יב ה].

237. עשוי לבלי חת

עשוי לבלי חת - אין בלבבו כל פחד. חת = פחד, יראה.
דוגמה: בכל מערכות ישראל בים, בנפשה ובאוויר נתגלו חילי צה"ל פעשויים לבלי חת.
מקור: אין-על-עפר משלו, העשו לבלי-חת [איוב מא כה].

238. פכים קטנים

פכים קטנים = פלים קטנים. פך = כלי קבול קטן לשמן או לכל נוזל אחר. פכים קטנים = זוטות, דברים קלי-ערך.
דוגמה: הדיון בהנהלה התמקד בפכים הקטנים ולא התנהל דיון בפעילות העקרויות.
מקור: וינתר יעקב לבדו [בראשית לב, כה] - אמר רבי אלעזר, שנשתיר על פכים קטנים. מכאן לצדיקים שחביב עליהם ממונם יותר מגופם, וכל כך למה? לפי שאין פושטיו ודיהו בגזל [חליו, צא].

239. פלישתים עליך!

פלישתים עליך, שמשון! = הנך מקף שונאים.
דוגמה: דלילה קראה אל שמשון כשהעירה אותו משנתו: "פלישתים עליך, שמשון!"
מקור: פלישתים עליך, שמשון! [שופטים טז ט].

240. פנה עורף

פנה לו ערף = עזב אותו, סר ממנו.
דוגמה: חבריו של האיש הנכבד פנו לו ערף, לאחר שהרשע בהטרדה מינית.
מקור: כי-פנו אלי ערף [ירמיהו ב כז].

241. פרי בטן

פרי בטן = כנוי מליצי לצאצאים.
דוגמה: האם הצעירה נבוכה מן ההנקה ולא ידעה כיצד לנהג בפרי בטנה.
מקור: התחת אלהים אני אשר-מנע ממך פרי-בטן? [בראשית לב].

242. פשט יד

פשט יד = בהשאלה: בקש נדבה.
דוגמה: הבחור הנרקזמן נאלץ לפשט יד בצמת הקרוב, אף-על-פי שהסתכן בירידה לכביש הסואן.
מקור: פשט העני את ידו [שבת א א].

243. פשט רגל = יצא נקי / ירד מנכסיו

פשט רגל = נעשה עני.
דוגמה: הסוחר פשט רגל בתקופת המתון הפלכלי.
מקור: הפוסק מעות לחתנו ופשט לו את הרגל [כתבות יג, ה].

244. צוק העיתים

צוק העיתים = שעת-חרום. צוק = לחץ, מצוקה, צרה.
דוגמה: יתכן שבעקבות פעילות צה"ל בלבנון תצטרך מדינת ישראל להטיל מסים נוספים בצוק העיתים כיום.
מקור: ונבנתה רחוב וחרוץ ובצוק העיתים [דניאל ט כה].

245. צעק / זעק חמס

צעק / זעק / חמס = מַחָה בְּתַקֵּף עַל עוֹל שֶׁנַּעֲשֶׂה.
דוגמה: התלמיד שבחינת הבגרות שלו נפסלה עקב חשד לאי-שמירה על טהר הבחינה צעק חמס.
מקור: הן אצעק חמס ולא אענה [איוב יט ז].

246. צרות עין

צרות עין = קנאה, אי-רצון לראות בטובת אחרים.
דוגמה: המאמן הניתיק הביט בצרות עין על הצלחתו של המאמן הצעיר.
מקור: נגעים באים על לשון הרע ועל שפיכות דמים... ועל הגזל ועל צרות העין [ערכין טז].

247. קוטל קנים

קוטל קנים = פנוי לאדם פשוט ביותר, נבער מדעת. קנה = צמח-בר נפוץ הגדל בגדות נחלים, אגמים ובבצות. בארמית: קטלא קניא.
דוגמה: אל תזלזלו במורה זה - אין הוא קוטל קנים, יש לו פשרון הוראה.
מקור: תרגום מארמית: פלום אנו קוצצי קנים באגם? [סנהדרין לג].

248. קופה של שרצים תלויה לו מאחוריו

קפה של שרצים תלויה לו מאחוריו = עברו לא טהור, יש לו פגמים רבים. שרץ = שם כולל לכל בעלי החיים הקטנים המתרבים במהירות ומוציאים הרבה ולדות של שרצים. על-פי ויקרא יא כט השרץ הוא טמא. חשוב לדעת - שרץ מטמא במגע! קפה = סל רך גדול הקלוע מכפות תמרים. ראה ערך: בכפיפה אחת.

דוגמה: מעמדו של הבחור לתפקיד בכיר נפסלה, כיון שקפה של שרצים תלויה לו מאחוריו.
מקור: אין מעמידים פרנס על הצבור אלא אם כן קפה של שרצים תלויה לו מאחוריו, שאם תזוח דעתו [אם תנוח עליו רוח של יהירות וגאווה] עליו, אומרין לו: חזור לאחורין [יומא, כב].

249. קוצו של יו"ד

קוצו של יו"ד = דבר קל-ערך, דיוק חסר-ערך. קוצ = בלשון חז"ל תג, 'כתר' קטן שמוסיפים מעל האות יו"ד אצל סופרי סת"ם [ספרים, תפלין, מזוזות].
דוגמה: חוקרי המשטרה דורשים לדעת כל פרט, ומקפידים על כל קוצו של יו"ד.
מקור: ארבע פרשיות שבתפלין מעבבות זו את זו, ואפלו כתב אחד מעבבן. פשיטא! אמר רב יהודה אמר רב, לא נצרכא אלא לקוצו של יוד [מנחות לד].

250. קורת רוח

קורת רוח = הנאה, שביעות רצון. קורה = מוט עבה המשמש לבנין ומופיע בהשאלה כמחסה בצרוף "קורת גג".
דוגמה: כאשר נכחו ההורים בטקס השבעת הבן הטירון והאזינו לדברי המח"ט [מפקד החטיבה], הייתה להם שעה של קורת-רוח.

251. קל וחומר

קל וחומר = לא כל שכן, על אחת כמה וכמה.
דוגמה: אם שכנגד הצליח לפתור את החידה, קל וחומר שאת תפתרי אותה.
מקור: "קל וחומר" הוא המדה הראשונה שהתורה נדרשת בה בשבע המדות של הלל ובשלוש-עשרה המדות של רבי ישמעאל. זפה שתיקה לחכמים, קל וחומר לטפשים [תוספתא פסחים ט, ב].

252. קפא על שמריו

קפא על שמריו = נשב שאנו, היה שקט ושליו, נשאר שמרן ואינו מתקדם.
דוגמה: אחדים מן המורים נרתעים מחדושים, קופאים על שמריהם ומוציאים שם רע ליותר ממאה אלף מורים ומורות.
מקור: ופקדתי על-האנשים אים על-שמריהם האומרים בלבבם: לא-יטב ה' ולא ירע [צפנניה א יב]. לקוח מן היין שאם אין מטלטלין אותו, הוא שוקט על שמריו השוקעים בקרקעית הכלי.

253. קצה נפשו = היה לו לזרא

קצה נפשו = היה לו לזרא = נמאס עליו.
דוגמה: נפשם של ראשי ארגון המורים קצה בהתייחסות המזלזלת של ראשי האוצר לתביעות המורים, ולכן החלט על השבתת בתי הספר.
מקור: ונפשנו קצה בלחם הקלקל [במדבר כא ה].

254. קצר המצע מהשתרע

קצר המצע מהשתרע = מקום המשכב קצר מדי, ואין אפשרות להשתרע עליו. מצע = דבר שפורשים ומציעים על המטה [מזרן, שמירה או כר].
דוגמה: המרצה צין כי הנושא רחב יותר מדי, ולכן ידלג על פרטים חסרי-ערך, כי קצר המצע מהשתרע.
מקור: כי-קצר המצע מהשתרע, והמסכה צרה בהתכנס [ישעיהו כח כ].

255. קצרה / תקצר היריעה

קצרה / תקצר היריעה = הנושא רחב מפדי לכסותו במלים ספורות או בזמן קצר. יריעה = א. רצועה ארבה של אריג או עור. ב. גליון של קלף לכתובה.
דוגמה: השר הסביר לאורחיו כי לא יוכל לפרט את כל מהלכי המלחמה, וכי תקצר היריעה מלהכיל בזמן כה קצר כל כך הרבה פרטים.
מקור: ואת המשכן תעשה עשר יריעות [שמות כו א]. אין פותחין ביריעה פחות משלושה דפים [מסכת סופרים ב ז].

256. שניס מותניו

שניס מותניו = התחיל בדבר במרץ.
דוגמה: לאחר שנגמסר לנער כי הוא עומד להתקבל לאחת היחידות המבחרות בצה"ל שניס מותניו והקפיד לרוץ ולשחות מידי ערב.
מקור: וישניס [אלהיו] מותניו וינרץ לפני אחאב עד-באכה יזרעאלה [מלכים א יח מו].

257. שיעור קומה

שיעור קומה = חשיבות. שיעור = מדה, כמות, גדל.
דוגמה: המורה החדש נתגלה לתלמידים בכל שיעור קומתו בעת שיחתו עם הוריהם.
מקור: זהו שמו של מדרש קדום העוסק על דרך הסוד בשעוריו של אלהים ובמדותיו וגם בחבורים אחרים בספרות הקבלה.

258. קרא תיגר על פלוני

קרא תיגר על פלוני = טען כנגד פלוני. תגר = תגרה, ריב.
דוגמה: בעת חלוקת הירשה חמשת האחים קראו תגר זה על זה
מקור: "ולאדם לא מצא עזר כנגדו" [בראשית ב כ] - שהעביר לפניו את הבהמה ואת החיה ואת העוף זוגות זוגות. אמר אדם: לכל יש בן זוג, ולי אין בן זוג! ולמה לא בראה תחלה? אלא צפה הקב"ה שהוא עתיד לקרא עליה תגר, לפיכך לא בראה עד שתבעה בפיו [בראשית רבה יז].

259. קרדום לחפור בו

קרדום לחפור בו = מקור לפרנסה. קרדום = גרזן, מכשיר לחטיבת עצים.
דוגמה: לצערנו, רבים מן הפוליטיקאים שכחו את יעודם האמתי והפכו את עסקנותם קרדום לחפור.
מקור: אל תעשם [את דברי התורה]... קרדום לחפור בהם [פרקי אבות פרק רביעי משנה ז].

260. קשה עורף

קשה עורף = סרבו ועקשו.
דוגמה: כל נסיונותי להסביר לנהג העברין את דרך נהיגתו העברנית נכשלו, כיון שהוא נתגלה כקשה עורף.
מקור: והנה עם-קשה עורף - הוא [שמות לב ט].

261. ראה את צל ההרים כהרים

ראה את צל ההרים כהרים = ראה בעיני רוחו דברים שאינם קיימים כלל, בדרך כלל מתוך חרדה ופחד.
דוגמה: הסברתי לתלמיד שסבר כי לא יוכל להבין את הפרק, כי את צל ההרים הוא ראה כהרים.
מקור: את צל ההרים אתה רואה כאנשים [על פי שופטים ט לו].

262. ראה חלום באספמיא = ראה מהרהורי לבו

ראה חלום באספמיא = חלם על דברים שאין להם בסיס = ראה מהרהורי לבו. אספמיא = אספמיא = SPAIN = ספרד.
דוגמה: רוכש הקרקעות החקלאיות קנה להתעשר על נקלה, אולם התברר לו במהרה, כי לקרקעות אלה אין ערך רב, וכך מצא עצמו כמי שראה חלום באספמיא.
מקור: אדם ישן כאן ורואה חלום באספמיא [נדה ל].

263. רוח תזזית

רוח תזזית = טרוף הדעת, שגעון.
דוגמה: הנערים שתו כוסית אחת של אלכוהול, ואף על פי כן התנהגו ברחוב כאלו אחזה בהם רוח תזזית.
מקור: ראית אדם שנגנסה בו רוח תזזית? [במדבר רבה יט].

264. שאט נפש

בשאט נפש = ביחס של בוז. שאט = בוז, זלזול.
דוגמה: במריבות בין הפלגים השונים בעזה מביטים אלה על אלה בבוז ושאט נפש.
מקור: וינקמו נקם בשאט בנפש למשחית איבת עולם [יחזקאל כה טו].

265. **שבעה מדורי גיהנום**

שבעה מדורי גיהנום = כנוי ליסורים קשים. לפי האגדה העממית, שבע מחלקות יש בגיהנום, ובכל אחת מהן מעבירים את החוטאים, ומענישים אותם בענש אחר. גיהנום = לפי האמונה, מקום ענויים של הרשעים בעולם הבא. השם נגזר מן גי בן-הנס שבדרום ירושלים, ובמקום זה נהגו להקריב את הבנים באש למולך. [אחד האלילים הראשיים אצל הכנענים].

דוגמה: הנאשם שערערו נתקבל, הצהיר: " עברתי שבעה מדורי גיהנום, אבל היום אני מאשר! "
מקור: על פי סוטה

266. **שבר את מטה לחמו**

שבר את מטה לחמו / לחמו = קפח את פרנסתו.

דוגמה: הקמת קניונים ברחבי הארץ שבכה את מטה לחמם / לחמם של סוחרים זעירים.

מקור: הנגי שבר מטה-לחם בירושלם ואכלו-לחם במשקל ובדאגה [יחזקאל ד טז].

267. **שבר כלי**

שבר כלי = אדם חלש ורצוף.

דוגמה: כיון שהרג את חברו הטוב עקב נהיגה בקלות ראש, הפך הנהג הצעיר לשבר כלי, וקשה היה להכירו.

מקור: העושה פלים מן העשת, ומן החכרה, ומן הסובב שלגלגל, ומן הטסין, ומן הצפויין, מפני פלים ומאגני פלים, מאגני פלים, מן השחלת ומן הגרדת - טהורין. ר' יוחנן בן נורי אומר אף מן הקצצת. משברי פלים, מן הגרוטים, ומן המסמרות, שידוע שנעשו מפלים - טמאין [פלים יא, ג].

268. **שהדי במרומים [ארמית]**

שהדי במרומים = השמים הם עדי. שעד = עד, מי שמאשר דבר שראה או ששמע. שהדוּתא = עדות. גר שהדוּתא = גל עדות.

דוגמה: החשוד ברצח הכחיש קשר למקרה הרצח וטען לכל ארץ השנים: " שהדי במרומים, אני חף מפשע! "

מקור: גם-עתה הנה-בשמים עדי ושהדי במרומים [איוב טז יט]. ויקרא לו לבן גר שהדוּתא, ויעקב קרא לו גלעד [בראשית לא מז].

269. **שווה לכל נפש**

שווה לכל נפש = ראוי ומתאים לכל אחד.

דוגמה: לשמחתי, במסגרת המלחמה בתאונות הדרכים הסכימו מוכרי הצמיגים להוזיל את המחירים, כך שיהיו עממיים ושונים לכל נפש.

מקור: אך אשר יאכל לכל-נפש - דבר השווה לכל נפש [כתבות ז].

270. **שיבה זרקה בו**

שיבה זרקה בו = שערזו הלבין מזקנה או מרב סבל.

דוגמה: לאחר שנודע לנהג הרשלו כי פצועי התאונה נפטרו מפציעיהם השתנו חזיו ושיבה זרקה בו.

מקור: גם שיבה זרקה בו, והוא לא ידע [הושע ז ט].

271. **שיג ושיח**

שיג ושיח = משא ומתן, דין ודברים = ענין, עסק.

דוגמה: בעלי החברה הסבלנית שפוטטה את הרגל [ראה ערך], טענו כי אין להם שיג ושיח עם הדירים שנותרו חסרי כל.

מקור: כי-שיח וכי-שיג לו [מלכים א יח כז].

272. **שינס מותניו**

שינס מותניו = התחיל בדבר במרץ.

דוגמה: לאחר שנמסר לנער כי הוא עומד להתקבל לאחת היחידות המבחרות בצה"ל שינס מותניו והקפיד לרוץ ולשחות מידי ערב.

מקור: וישנס [אלהו] מותניו וינרץ לפני אחאב עד-באכה יזרעאלה [מלכים א יח מו].

273. **שיעור קומה**

שיעור קומה = חשיבות. שיעור = מדה, כמות, גדל.

דוגמה: המורה החדש נתגלה לתלמידים בכל שיעור קומתו בעת שיחתו עם הוריהם

מקור: זהו שמו של מדרש קדום העוסק על דרך הסוד בשעוריו של אלהים ובמדותיו וגם בחבורים אחרים בספרות הקבלה.

274. **שכיות חמדה**

שכיות חמדה = דבר שחומדים אותו, דבר נאה ויקר ערך. שכיה = קשויט, דבר חן.

דוגמה: במוזאונים שברחבי הארץ נמצאות שכיות החמדה של צירים ופסלים ישראלים.
מקור: ועל כל- שכיות החמדה [ישעיהו ב טז].

275. **שם כספו / הניח מעותיו על קרן הצבי**

שם כספו / הניח מעותיו על קרן הצבי = הפקיר את כספו.
דוגמה: לאחר שהשקיע כספו בעסק בושל, הבין ידידי ששם כספו על קרן הצבי.
מקור: מי שהלך למדינת הים ועמד אחד ופרנס את אשתו. חנן אומר: אבד את מעותיו. נחלקו עליו בני כוהנים גדולים, ואמר: ישבע כמה הוציא ונטול. אמר ר' יוחנן בן זכאי: יפה אמר חנן, הניח מעותיו על קרן הצבי [כתבות דף יג, עמוד ב].

276. **שם נפשו בכפו = השליך נפשו מנגד = חירף נפשו למות**

שם נפשו בכפו = השליך נפשו מנגד = חרף נפשו למות = העמיד את עצמו בסכנה, לא שם לב לסכנה הנשקפת לחייו.

דוגמה: לוחמי צה"ל בים, באויר ובגיבשה שמים נפשים בכפם בעת הגנתם על מדינת ישראל.
מקור: הנה שמעה שפחתך בקולך, ואשים נפשי בכפי [שמואל א כח כא].

277. **שמו הולך לפניו = יצא שמו למרחוק = יצאו לו מוניטין**

שמו הולך לפניו = יצאו לו מוניטין = שמו התפרסם, הוא נודע לתהלה במרחקים.
דוגמה: לוחמי צה"ל באויר, בגיבשה ובים - שמם הולך לפניהם בכל העולם.
מקור: "פגע [פגש] בו [יונתן] ברבי עקיבא ושאל אותו: אתה הוא עקיבא ששמך הולך מסוף העולם ועד סופו? אשריך שזכית לשם" [במות דף טז, עמוד א].

278. **שמחה לאיד**

שמחה לאיד = הנאה מכשולו ומצרה של אחרים. איד = צרה, אסון.
דוגמה: לאחר הפסדה של הנבחרת שמח המאמן הקודם, היתה זו שמחה לאידו של המאמן החדש.
מקור: לועג לרש חרף עושהו, שמח לאיד לא ינקה [משלי יז ה].

279. **שעיר לעזאזל**

שעיר לעזאזל = חף מפשע המשמש קרבן לפשעי אחרים. שעיר = תיש אשר נשלח לעזאזל ביום הכפורים.
עזאזל = פנוי לצוק סלע או להר אליו נשלח התיש שגלסח לקרבן ביום הכפורים.
דוגמה: ההיסטוריה מלמדת כי בכל מקום ובכל שעה היה היהודי שעיר לעזאזל.
מקור: "והשעיר אשר עלה עליו הגורל לעזאזל ועמד-חי לפני ה' לכפר עליו, לשלח אותו לעזאזל המדברה [ויקרא טז י].

280. **שתה בצמא את דבריו**

שתה בצמא את דבריו = שמע ולמד מפיו של פלוני דברי חכמה.
דוגמה: מורים שיודעים לתבל את דבריהם בחוש הימור - תלמידיהם שותים בצמא את דבריהם.
מקור: זהא ביתך ועד לחכמים והוי מתאבק בעפר רגליהם, והוי שותה בצמא את דבריהם [פרקי אבות א, ד].

281. **תהה על קנקנו**

תהה על קנקנו = חקר את טיבו של משהו או מישהו.
דוגמה: האם הזמינה את החתן המיועד כדי לתהות על קנקנו.
מקור: תרגום מארמית: אדם גדול בא ממערב, מארץ ישראל וחש פאבים, סובל ממחלת מעים ומי הים התרוממו לקבל את פניו. לך, תהה על קנקנו [מסכת שבת דף קח, עמוד א].

282. **תיבת פנדורה**

תיבת פנדורה = פרשיה שפרסומה עלול לפתוח פתח לחשיפתם של מחדלים נוספים.
דוגמה: חקירת השר עלולה לפתוח תבת פנדורה שתסבך חברי-כנסת.
מקור: לפי המיתולוגיה היוונית, זו התיבה הנעולה והחתומה שהפקיד האל זאוס בידי פנדורה. היא פתחה אותה מתוך סקרנות, אף-על-פי שניאסר עליה לעשות כן, וכך שחררה לעולם את כל הצרות

283. **תלה עצמו / נתלה באילן גדול**

תלה עצמו / נתלה באילן גדול = הסתמך על ממחה.
דוגמה: כדי לשכנעך בצדקת דעתי בנושא הבטחוני, תליתי עצמי / נתליתי באילן גדול, ברמטכ"ל [ראש המטה הכללי] הנוכחי.
מקור: חמשה דברים צנה ר' עקיבא את ר' שמעון בן יוחאי פשהנה חבוש בבית האסורין - - אמר לו: אם בקשת ליחנק, התלה באילן גדול [פסחים קיב].

284. **תלוי על בלימה**

תלוי על בלימה = אין לו כל בסיס, אין לו אחיזה במציאות.
דוגמה: ההסכם שנחתם בין השחקן לבין הנהלת הקבוצה באירופה תלוי על בלימה.
מקור: נוטה צפון על-תוהו, תולה ארץ על-בלימה [איוב כו, ז].

285. **תסביך אלקטרה**

תסביך אלקטרה = רכוז יצרים מיניים של ילדה כלפי אביה תוך כדי כך שהילדה מפגינה שנאה לאמה, כיון שהילדה רואה באמה מתחרה באהבת האב. בדומה לתסביך אדיפוס המופיע אצל ילד בנחס לאמו. **דוגמה:** הפסיכולוג ששוחח עם הנערה המתבגרת, הביע דעתו כי לנערה נגרם בילדותה תסביך אלקטרה. **מקור:** על פי שמה של דמות במיתולוגיה היוונית.

286. **תסביך אדיפוס**

תסביך אדיפוס = רכוז יצרים מיניים של ילד כלפי אמו תוך כדי כך שהילד מפגין שנאה לאביו, כיון שהילד רואה באביו מתחרה באהבת האם. בדומה לתהליך אלקטרה המופיע אצל ילדה בנחס לאביה. **דוגמה:** הפסיכולוג ששוחח עם הנער המתבגר, הביע דעתו כי לנער נגרם בילדותו תסביך אדיפוס. **מקור:** על פי שמו של גבור אגדי במיתולוגיה היוונית, שגורלו הטרגי גרם לכך, שהרג בשגגה את אביו המלך ונשא לאשה את המלכה, מבלי שידע כי היא, למעשה, אמו.

287. **תפס / אחז את החבל בשני ראשים**

תפס / אחז את החבל בשני ראשים = עשה בו-זמנית שני דברים מנגדים. **דוגמה:** רבים נוהגים לשתות משקאות נטולי סוכר, אך יחד עם זאת הם מוסיפים לזלול, וכך הם רוצים לתפור את החבל בשני ראשיו. **מקור:** תרגום מארמית: תפס את החבל בשני ראשים [בראשית רבה, לט].

288. **תצלינה שתי אזניו**

תצלינה שתי אזניו = יזדעזע, ישמע צלצולים באזניים לאחר שישמע את הדבר. **דוגמה:** חוקרי המשטרה הודיעו כי עם פרסום החשדות נגד האישיות הבכירה תצלינה שתי אזניו של כל מי שישמע. **מקור:** כל-שמעו תצלינה שתי אזניו [שמואל א ג יא].

289. **תקע / תקיעת כף**

תקע כף = שם את כף ידו בכף ידו של פלוני לאות התחייבות. **דוגמה:** מוכר הרכב והקונה לא חתמו הסכם כתיב, אלא הסתפקו בתקיעת כף. **מקור:** אדם חסר-לב תקע כף [משלי יז יח].

290. **תקע יתד**

תקע יתד = השתקע. **דוגמה:** הודות לקבלת הפנים החמה לה זכינו בבקורנו בקבוץ, אחדים מאתנו תקעו יתד בקבוץ. **מקור:** ויתקעתיו [את אלוקים בן חלקיהו] יתד במקום נאמן והיה לכסא כבוד לבית אביו [ישעיהו כב, כג].

291. **תקצר / קצרה / היריעה**

תקצר / קצרה היריעה = הנושא רחב מדי לכסותו במלים ספורות או בזמן קצר. יריעה = א. רצועה ארוכה של אריג או עור ב. גליון של קלף לכתובה. **דוגמה:** השר הסביר לאזרחיו כי לא יוכל לפרט את כל מהלכי המלחמה, וכי תקצר היריעה מלהכיל בזמן כה קצר כל כך הרבה פרטים. **מקור:** ואת המשכן תעשה עשר יריעות [שמות כו א]. אין פותחין ביריעה פחות משלושה דפים [מסכת סופרים ב ז].

292. **תרי"ג מצוות**

לדעת חז"ל [חכמינו זכרונם לברכה], בגוף האדם רמ"ח [בגימטריה = 248] איברים, ובתורה רמ"ח מצוות "עשה". בגוף האדם שס"ה [בגימטריה = 365] גידים, ובתורה שס"ה מצוות "לא תעשה". סך הכל תרי"ג מצוות [בגימטריה = 613], ומכאן הניב תרי"ג מצוות. **דוגמה:** יהודים חרדים מקפידים למלא תרי"ג מצוות. **מקור:** תרי"ג מצוות [שמות רבה לב].

293. **תרתית משמע [ארמית]**

תרתית משמע = בשגי הפרושים של המשג. תרתית = שנים. נהוג לומר זאת על בטוי שיש להבינו על שני מובניו. **דוגמה:** התלמיד הצעיר ביותר בפתח והנמוך ביותר פתח על עצמו "הייתי הילד הכי קטן בפתח, תרתית משמע". **מקור:** תרתית משמע [מגלה יד]

294. **תשובה ניצחת**

תשובה ניצחת = תשובה משכנעת שלא נתן לערער עליה. **דוגמה:** לאחר שהנער עמד בהצלחה במבחן הנהיגה ורצה לנהג ברכב החדש, השיבה לו אמו תשובה

נצחת: "לאחר שייסדר נושא הבטוח תוכל לנהג בלויי נהג ותיק, כמגדר בחק".
מקור: תשובה נצחת השיבו עורב לנח, אמר לו: רבך שונאני, ואתה שנאתני! [סנהדרין דף קח עמוד ב].